

** (Gymnáziumi tankönyvek.) A vallás- és közoktatási miniszter megengedte, hogy a *Mészáros* Nándor budai kir. főgymnáziumi rendes tanár által az 5. és 6. gymnáziumi osztály számára szerkesztett, „Görög olvasókönyv” című munka, sa *Baráth* Ferencz pesti ref. főgymnáziumi tanár által a gymnáziumok 3. és 4., továbbá a reáliskolák megfelelő osztályai számára szerkesztett, „Magyar tan- és olvasókönyv” című munka a középiskolák érintett osztályaiiban tankönyvül használtat-hassanak.

Közlekedés

** (A Margit-sziget csúcsán épülő hid) tárgyában a közlekedési miniszter jelentést tett a képviselőháznak. E szerint a hid hossza 280 öl, szélessége tekintettel a lóvasútra 53 öl leendő, melyből a gyalog járdákra 9—9 láb, a kocsisútra 30 láb jut. A hid öt pilléren fog nyugodni. A szabadon álló középsőszelvény egy hidv fog huzatni a Margit-sziget felől épített s itt egy hidfőben végződő töltésig 42 láb szélességben; ebből a gyalog járdára 9—9 láb, a kocsisútra 24 láb esik. A hidnak a városokkal való összeköttetésére úgy a pesti, mint a budai hidtól egy gyámfalak közé fogott töltés fog vezetetni. A hid az államnak 4 millió ftba kerül, s 1874. decz. 31-én fog átadatotni a forgalomnak, de csak jul. 1-jén lesz teljesen kiépítve.

** (Levelezés Törökországgal.) Február 1-jétől kezdve Törökország azon helyeire, hol cs. kir. postahivatalok kéteznek, valamint Alexandriába is küldhetők levelezési lapok 4 krnyi díj mellett. E célra a két kr-ra szóló közönséges levelezési lapok használndók és a 4 krnyi porto kiegyenlítéseül még 2 kros levéljeggyel látandók el.

Mi újság?

** (Karolina Augusta császárné és királyné) temetése Bécsben febr. 13-án d. u. igen nagy közönség tódulása között ment végbe. A magyar kormányt Szilágyi miniszterelnök, gr. Pejacevich, br. Wenckheim és Szende miniszterek, a magyar országgyűlés két házát pedig Majláth országbíró és Perczel Béla, a képviselőház alelnöke képviselték. E két utóbbit a király kihallgatáson is fogadta, midőn az országgyűlés részvétét tolmácsolták. Képviselőházunk a temetés napján nem tartott ülést. A kir. udvar a gyászbeszéd miatt három hónapig gyászt fog viselni. Gizella főhercegnő esküvőjét azonban nem halasztják el, hanem az udvari gyászt szakítják félbe akkor néhány napra. Az elhunyt fejedelmi asszonyról megemlítjük, hogy első férje Vilmos württembergi trónörökös volt, kivel 1808-ban kelt össze. A trónörökös azonban mindjárt az esküvő után búcsút vett nejétől s ekkép mi sem állt utjában annak, hogy a házasságot 1815-ben végelegesen fölbontsák; I. Ferencz császár és magyar királylyal 1816. nov. 10-kén kelt egybe.

** (Amadeo spanyol király) a miniszteriumával fölmerült újabb viszály folytán febr. 11-kén lemondott a trónról, s miután állhatatosan megmaradt e szándéka mellett, a kortes elfogadta a király lemondását, s 258 szóval 32 ellenében kikiáltotta a köztársaságot. Amadeo és családja már el is hagyta Madridot és Liessabonba ment, honnan egy olasz hajó fogja haza szállítani. Spanyolországban még eddig nyugalom uralkodik, s Figueras elnöklése alatt új miniszterium alakult, melyben Castellar vezeti a külügyi tárczát. A király lemondási hírére a külföldön tartózkodó trónkövetelők mint valami jó prédára, úgy igyekeznek Spanyolországba jutni. A Párisban tartózkodó legitimisták a karlista lázadás támogatására 2 millió frankot gyűjtöttek. Az Orleans-hercegek pedig 20 millió frankot adtak Montpensier híveinek rendelkezésére, a hadsereg megnyerése végett. Az alfonsisták Spanyolországba sietnek. Kezdek emlegetni ismét Hohenzollern jelöltségét is, mely annak idejében a franczia-porosz háborúra közvetlen okul szolgált.

** (Tóth Vilmos belügyminiszter) a kormány-elnöknek bejelentette lemondási szándékát. Ő már előbb is elhatározta ezt, most pedig betegeskedése miatt, orvosainak tanácsa megerősíték e szándékban; csak addig marad hivatalában, míg utódjáról gondoskodnak.

** (Az „Athenaeum”) irodalmi és nyomdarezszeny-társulat elhatározta, hogy a „Pesti Napló” szerkesztőségétől július elejével visszalépendő Kemény Zsigmondnak, ki egészségi szempontból Erdélyben lakó testvéréhez vonult, a „Napló” körüli érdemeinek elismeréséül, élte fogyaték évenkénti ezer forint tiszteletdíjat fog adni. E szép elhatározás bizonyára közölséggel fog találkozni.

** (Az aradi honvéd-szoborról,) melynek ünnepélyes leleplezése febr. 8-án ment végbe, írja a „Föv. Lapok” aradi levelezője: „A szobor, karrai márványból, már régebben készen állt, eldugva a takarékpénztár kertjébe, miután sok idő telt bele, míg a föllátás helyével tisztába jöttünk. Sokan a temetőbe, mások a templomba, még többen nyilvános helyre szánták. Az utolsó szándék győzött és pedig helyesen. A szobor ama fényes győzelem emlékére lett állítva, midőn Aradi hős fiai a már akkor is öreg Boczkó Dániel tüzérsére, ki sétabottal indult elől, és Asztalos Sándor példájára, ki a ma is az aradi honvédegyetnél lévő zászlót kézbe ragadva vezette a hőseket, kiverték az ellenséget Arad falai közül. Az emlék tehát helyén áll a főtti sétány felső végén mintegy bejáratánál a városnak, hol minden érkező idegennek egyszerre szemébe tűnik. A szobor, melyet Aradmegye és város polgárainak adományából a honvédegyet Aradi Zsigmond jeles ifju szobránakkal és földinkek készítettet, tédrelő, életnagyságu hölgyalakot ábrázol, s így inkább gyászolja az 1849-ik évi febr. 8-ának áldozatait, mint dícsőíti a nap hőseit, de különös benyomást tesz a szemlélőre az egész emlék talapatával együtt, melyet csinos vaskerítés övez körül.” (A szobor rajzát közöltea „V. U.” 1870. évfolyama 21 számában.)

** (Kossuth Pestén.) A „P. Lloyd” január 31-diki számában a Pannónia szálloda vendégei sorában az első név ez volt: „L. Kossuth, Deputirter von H.-M.-Vásárhely.” Valami léha ember csinálhatta a méltatlan tréfát, hogy Kossuth nevét beírta az idegenek névjegyzékébe.

** (Hódmező-Vásárhelyen) nagy örömmel fogadták a képviselőház azon végzését, mely e várost a szabad kir. városok sorába emelte. A városháza tornyán két napig lengett a nemzeti zászló, hirdetve a városra nézve nagyfontosságu eseményt.

** (A kerepesi-utat) a Rókus- kórházig még ez évben boulevarddá akarják alakítani, aszfaltjárdával és faültetvényekkel.

** (Az újpesti kikötőben) ez idén 400 hajó telett, melyek értéke több millióra rug.

** (Szerb-tamburások.) A külföldre (Páris, London, Sz.-Pétervárra) utazó és a világiállitás idejére Bécsbe szerződöttetett 14 tagból álló zombori szerb tamburás banda időzik jelenleg a fővárosban. A vendéglőkben játszanak és fényes öltönytűkkel (vörösös nadrág, fehér selyem mellény, sötétbarna dúsan aranyozott kabát és vörös fesz) is feltűnnek.

† (Halálhíradások.) Prónay György, egykor Nógrádmegye főszolgabírója, e hó 2-án 51 éves korában meghalt. — Losonczon Kálniczky Gyula köz- és váltóügyvéd f. hó 11-én tüdővészben elhunyt.

Nemzeti színház.

Péntek, febr. 7. Először: „Rabagas.” Vigjáték 5 felv. Irtá Sardou; ford. Deák Farkas.

Szombat, febr. 8. „Tannhäuser.” Opera 3 felv. Szövegét s zenéjét szerzte Wagner Richard.

Vasárnap, febr. 9. „Parsangi iskola.” Vigjáték 4 felv. Irtá Vahot Imre.

Hétfő, febr. 10. „Rabagas.” Vigjáték 5 felv. Irtá Sardou; ford. Deák Farkas.

Kedd, febr. 11. „Ördög Robert.” Opera 5 felv. Zenéjét szerz. Meyerbeer.

Szerda, febr. 12. „Az égben.” Vigjáték 2 felv. Irtá Balázs S. — „Női könnyek.” Vigjáték 1 felv. Irták Sirandin és Thibaut.

Csütörtök, febr. 13. Karolina Augusta császárné és királyné temetése napján a színház zárva volt.

Szerkesztői mondanivaló.

— E. G. A 3 db költemény csakugyan nem sokat ér. Van bennök némi könnyűség s természetes hang; de sem eszméket, sem érzéseket nem énekelnek. Annyi azonban látszik belőlök, hogy ön a tollat elég jól forgatja, s azért reméljük, hogy a kilátásba helyezett népszerűtetés használható lesz; csak igyekezzék igaz lenni a rajzban. Öszinte a részletekben s kevésbé akarjon újat és meglepőt, mint elethivet s jól mondani. Elvárjuk.

— Sz. — g. a. a. A kimenetelt nem értjük. Hogy a szép asszonyt férje nem szereti, ez mit sem magyaráz; ha mondani: hogy ő nem szereti férjét, ebből többet lehetne csinálni. Így azonban az egészek nines alapja s nines lektani értéke, pedig a nélkül a ballada el nem lehet.

— Pest. B. P. „Álmaimban” — semmi.

— H. D. „Lassan lobog.” Egy pár csinos strofa van benne; különösen a negyedik. Sőt az egésznek kölcsönöz némi érdeket a természetes s őszinte hang. De mégis, költői értéke s művészi alkata nem lévén, ama jó tulajdonok nem menthetik meg — a papirkosártól.

— O. L. „Derű után bor.” Üres, prózai, lapos. A költszet csak abból áll benne, hogy a sorok (a lehető leggyalóbb) rimekbe csendülnek.

— P. T. „A honvéd s kardja.” Azért a parányi eszméért, ha annak mondható, így hosszú elbeszélést! Nem ér semmit.

— Sz. — i. S. „A valkói várát” a kályhában, a többi közleményeket a „P. U.”-ban helyezzük el.

— Ipoly-Nyék. Z. A. A kíváncsat teljesítjük. A régi lapot köszönettel vettük.

— B. Gyarmath. L. S. A dolgozatról nem szólhatunk, míg nem látjuk. Ha lapunkba illő: szívesen fogadjuk.

— S. Patak. „Viszhang.” Olyan dolgokra vonatkozik, melyeket már rég elfeledek; jutalmazza az illetőket nemes öntudatuk.

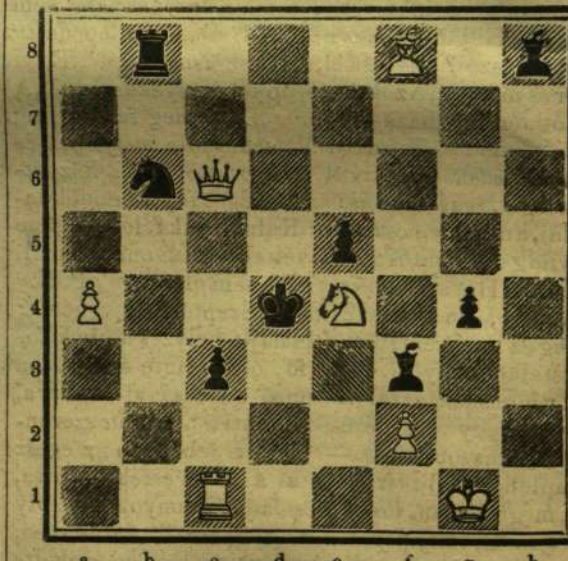
SAKKJATEK.

690-ik sz. f. — Minkwicz Jánostól

(Lipcsében.)

(I. díjat nyert feladvány.)

Sötét.

Világos.

Világos indul s a negyedik lépésre mattot mond.

A 685-ik számú feladvány megfejtése.

(Czenthe Józseftől Miskolczon.)

1. Va1—f1 Bf5—f1:
2. Bd4—f4 Bf1—f4:
3. Kg6—h6 Bf4—f6†
4. Fd8—f6 matt.

Helyesen fejtettek meg: Veszprémben: Fülöp József. — Gelsen: Giesinger Zsigmond. — Kecskemén: Galambos László. — Sárospatakon: Gérecz Károly. — Szatmárról: Vas János. — Újfalun: Farkas Ferencz, (a 684-iket is.) — A pesti sakk-kör.

TARTALOM.

Somerville Mary (arckép). — Hübele Balázs. — Egy magyarországi próféta. — A plastuni-k (képpel). — Stanley utazása Livingstone fölkérésére (képpel). — A lánygyermek nevelése (folyt.). — A Kisfaludy-társaság ünnepélyes naggyűlése. — Eskizmo udvariasság (képpel). — Egyveleg. — Tarház: Irodalom és művészet — Köszöntések, egyletek. — Egyház és iskola. — Közlekedés. — Mi újság? — Nemzeti színház. — Szerkesztői mondanivaló. — Sakkjáték. — Heti-naptár.

Felolós szerkesztő Nagy Miklós (L. magyar-utca 21. sz.)

S-ik szám.

Huszdik évfolyam.

Előfizetési feltételek: a Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok együtt: Egész évre 10 ft. — Fél évre 5 ft.

Csupán Vasárnapi Ujság: Egész évre 6 ft. Fél évre 3 ft. — Csupán Politikai Ujdonságok: Egész évre 5 ft. — Fél évre 2 ft. 50 kr.

Hirdetési díjak. a Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságokk illetőleg: Egy négyszer használt petit sor, vagy annak helye, egyszeri iktatásnál 10 krajczárba; háromszori vagy többszöri iktatásnál csak 7 krajczárba számítatik. — Kiadó-hivatalunk számára hirdetményeket elfogad Bécsben: Oppelik Alajos, Wollzeile Nr. 23. és Haasenstein és Vogler, Wollzeile Nr. 3. — Bélyegdíj, külön minden iktatás után 30 krajczár.

Kopernikus Miklós.

(1473—1543.)

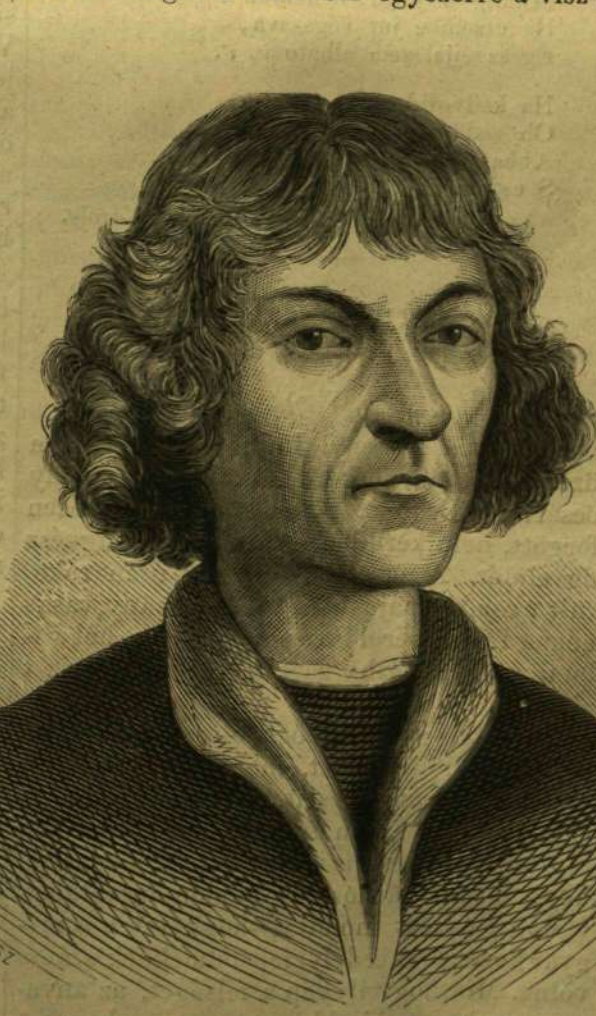
A tudományok történelmében alig van olyan nagy fontosságu tünemény, mint azon férfiu által létrehozott reform, kit jelenleg születésének négyszázados évfordulója alkalmával olvasóinknak bemutatunk. Egy igen érdekes és nagyfontosságu tan, a csillagászat reformátora volt ő s egyuttal a közönséges világnézetet is megváltoztatta.

Évezredekben keresztül mindennap s mindenkor változatlanul látták az emberek, mint kel föl a nap reggelenként, mint futja meg az égboltozaton rendes utját s hanyat-

lik le este, hogy reggel ujolag fölkeljen. Senki sem gondolt — s természetes észszel nem is gondolhatott arra, hogy mindez csak csalódás, hogy azon óriási nagy föld, melyen járunk mi magunk is, csak egy jelentéktelen része azon csillagos boltozatnak, melyet természetes észszel kiki csak egy felettünk elterülő hálózatnak tekintett. Egy pár görög bölcsejditette csupán, hogy mindez csalódás is lehet, de ők sem voltak képesek bebizonyítani s szavok — mint sajátságos rajongás — elveszett nyomtanul. S ime egyszer Kopernikus azon merész s tudományosan bebizonyított tétellel lepte meg a világot, hogy a föld mozog, s az álló nap körül évenként bizonyos körutat tesz meg, hogy végre a föld, melyen országok s tengerek léteznek, ama parányiaknak látszó csillagokkal szemközt eltűnő kicsinység.

Ez volt azon ujonnan fölfedezett igazság, melyet Kopernikus állított föl először, s mely nevével Kopernikus tanának is nevezetik, szemben a régi, Ptolemaeus által kifejtett világnézettel. Korunkban — egy berlini korlátoltfejű orthodox papot Knaakot kivéve — már mindenki elismeri ezen tan igazságát, sőt világnézetünk épen annak elfogadásán alapszik. Könnyen elgondolható azonban, hogy azon korban még mindez nemesak hihet-

lennek, de örültségnék is látszott, s mivel a biblia egy helye — Jósue hírhedt csodája — határozottan ellenkezett Kopernikus nézetével, az egyház szükségesnek látta ezen tant, mint eretnkséget, üldözni. Ismeretes Galilei esete, kit épen azért, mert e tant nyíltan elismerni elég bátor volt, az inquisitio elé vonsoztak s az „eretnek tan” megtagadására kényszerítették. De — s ezt is följegyezze a történelem — az agg tudós a visszavonás percében mégis megem-berelte magát s csaknem egyszerre a visz-

KOPERNIKUS MIKLÓS.

szavonó szóval mondá: „És mégis mozog a föld.”

Kopernikus Miklós, e nevezetes tan meg-alapítója, 1473-ban febr. 19-kén született Lengyelország Thorn nevű városában tekintélyes szülőktől. Neveltetését szülővárosa-

ban s a krakkói egyetemen nyerte s azon-kivül, hogy orvostudorrá lett, különösen klasszikus nyelvekben s bölcsészettben tett előmenetelt. A matematikát Brudzewsky Alberttől hallgatta s később a híres Regiomontanus volt vezetője. Az egyetemről visszatérve egy ideig Thornban időzött, később 23 éves korában Olaszországban tett nagy utat, hol nemcsak előadásokat hallgatott, de Rómában nagyhírű matematikai előadásokat is tartott. Pár év múlva hazájába visszatérve, Frauenburgban egy kano-noki állomást nyert, a mely külső állásában haláláig megmaradt. Ezen idő alatt két ízben püspöki helyettes, egyszer lengyel országgyűlési képviselő volt, s a káptalan ügyeit különösen a német lovagok ellen, kikkel sok baja volt, élénken s ügyesen védelmezte. Kopernikus nagy szorgalmát bizonyítja az is, hogy több-nemű építkezéseket vezetett, új pénzrendszert dolgozott ki. E sokoldalú elfoglaltatása dacára sem hagyott föl nagyobb tudományos működésével, s már 1507-ben megkez-dette leírni gondolatait az új csillagászati rendszer felől.

Kopernikust ezen eszmére a görög klasszikusok egyes elszórt gondolatai vezették s ő igen szerényen nagy művében is kinyilatkoztatta, hogy az eszme nem az övé, ő csak a kivitelen s tudományos meg-állapításban igyekezett valamit tenni. Kopernikus tanté-lének bebizonyítására minden lehető eszközt megkísérlett, sajátkezűleg készített egyes gépeket, kisebb-nagyobb táblázatokat, s így elkészülve már 1530-ban saját alá bocsáthatta volna nagy művét. De az alapos és lelkiismeretes tudós folytonosan javítgatni valót talált tervében s a mellett magán ügyeivel s a híres naptár-javítás kérdésével is el volt foglalva. Leginkább késleltette azonban a mű kijövetelét a szerző azonjogosult aggodalma,

HETI-NAPTÁR.

Hónapi-és hetinap	Katholikus és protestans naptar		Görög-orosz naptar	Israelliták naptara	N a p			H o l d				
					hossza	kel	nyug.	hossza	kel	nyug.		
	Február		Febr. (6)	Sebat R.	t.	p.	a.	p.	t.	p.	a.	p.
16 Vasár	E Julianna	E Hatvan.	4 G Hetvened	19 Jázon	320	50	7 17	5 13	101	50	1 59	5 57
17 Hétfő	Donát	Theodul	5 Agatha	20 Jeremiás	321	50	7 16	5 14	113	46	2 58	6 39
18 Kedd	Simon, Flávián	Concordia	6 Bakul püsp.	21	322	51	7 15	5 16	125	39	4	2 7 12
19 Szerd.	Manstet	Zeusza	7 Párton püsp.	22 Nizkalen	323	51	7 13	5 18	138	12	5	6 7 38
20 Csüt.	Eleuther	Eukário	8 Tivadar	23 B. Benja.	324	52	7 11	5 19	149	30	6	15 7 59
21 Pént.	Eleonora	Eleonora	9 Nícephor	24	325	53	7 10	5 20	101	38	7	21 8 10
22 Szom.	Péter székfogl.	Üssög. Péter	10 Sürop	25 S. Soka.	326	53	7 9	5 22	173	11	8	27 8 36
Hold változassai. ☉ Holdtőlte 12. 49. 3 perczer déltant 12 órákor.												

Hold változása. ☉ Holdtölte 12. 49. 2 perczkor déltől 12 órákor.

hogy az új tan etetneként fog kihirdet-
tetni s elítéltetni. Művének híre azonban
már így is elterjedt. Több tudós másolato-
kat készített abból magának, egy ifju
wittenbergi tanár Reticus Joachim egy
részt ki is adott belőle s Európa minden
részéből számosan keresték föl személyesen
vagy levél útján az agg tudóst, hogy az új
csillagászat-tannal megismerkedjenek. Ba-
rátjainak folytonos buzdításai következté-
ben, s talán mert érezte is élte végének kö-
zeledtét, végre 1541-ben saját alá adta mű-
vét, tehát csaknem háromszor hosszabb
ideig tartván azt vissza, mint Horatius ta-
nácsolja. A mű kinyomatásáról Osiander
András gondoskodott. Az agg Kopernikus
azonban még a nyomtatás alatt beteg lett,
szélütés érte, eszmélete hanyatlott s 1543.
máj. 24-én meghalt. Csakis pár órával
halála előtt jutott kezébe nagy művének
első kész példánya. Holtteteme a frauen-
burgi domban van eltemetve azon oltár
alatt, hol rendszeren misézni szokott.

Kopernikus nagy műve, melyben egész
rendszerét kifejtette, nagy folio alakban
Nürnbergben jelent meg s következő cí-
met visel: „Nicolaus Copernici, Toriensis,
de revolutionibus orbium coelestium libri
VI. in quibus stellarum et fixarum et erra-
ticarum motus ex veteribus atque recenti-
bus observationibus restituit hic autor.
Praeterea tabulas expeditas luculentasque
addidit, ex quibus eosdem motus ad quovis
tempus Mathematicum studiosus facillime
calculare potest. Norimbergae 1543. — Ma-
gyarul: „A thorni születési Kopernikus
Miklós hat könyve az égi testek változá-
sairól, a mely könyvekben ezen szerző úgy az
állócsillagoknak mint a bolygóknak mozgá-
sait összeállította régibb s újabb vizsgálatok
alapján. Ezenkívül bő és részletes tábláza-
tokat is adott hozzá, a melyekből a mathe-
matikai tanuló ama mozgásokat bármely
időre igen könnyen kiszámíthatja. Nürn-
berg 1543.“ Az első könyvben átnézetet ad
saját rendszeréről s azt bölcsészetiileg is
igyekezik megalapítani. Nevezetes ennél,
hogy ugyanekkor már kimondja Newton
törvényét az általános nehézségről. A boly-
gók sorrendét s körforgási idejét igen jól adja
elő, a földnek azonban még egy harmadik
mozgást is tulajdonít, a mely szerint az
egyensúlyt fenntartani törekszik. Ezen első
könyv végén van azon sphaerai trigonome-
tria is, melyet Reticus már előbb kiadott.

— A második könyv az égről álló csillagok-
ról szól, sok még ma is érdekes megjeg-
zéssel. A harmadik könyvben a föld körfor-
gását s a nap és éj közt ez által előidézt
különbséget fejtegeti. Lángelméjének egyik
fényes bizonyítéka, hogy az ekliptika elhaj-
lását már észrevette. A negyedik könyvben
a holdról, az ötödikben és hatodikban a
többi előtte ismeretes bolygókról szól.

Ez rövid vázlata ama nevezetes műnek,
melyhez hasonló forradalmat a tudomány-
ban s az emberi gondolkodásban igen kevés
szellemi alkotás hozott létre. Kopernikus e
mű által nemcsak egy oly fontos tudományt
alapított meg, mint a csillagászat, de
együttal megörökítette a tudományos ké-
telty s kétségbevonhatatlan jogot adott a
komoly kutatásnak még ott is, hol az ér-
zések egyhangú tanúsága a látszat mellett
szólt. A bölcsészetiileg nem művelt elme
talán csekélynek látja e reformot, de a ko-
moly gondolkodó tudni fogja, hogy valóban
csak ez által s ily úton jöhetett létre a va-
lódí tudomány, s Kopernikus fölfedezése
nemcsak azért tekinthető nagyszerűnek,
mert egy új tudományt tárt föl előttünk,
hanem sokkal inkább azért, mert megtani-
totta a nagy tömeget is gondolkodni. Az ő

műve az emberiség életében akomoly nagy-
korúságra jutás első biztos jele s ezért meg-
érdemli szerzője, hogy most, születésének
négy száz éves fordulóján egy pár percet
szenteltünk emlékének. György Aladár.

A végszó.

Ha kedvesidőtől búcsuzol:
Oh vedd szivedre végszavok!
Abban harang szent hangja szól,
S csendülni újra, vaj' ha fog?

Rövid időre hagyta el,
Egy kétre csak, egy napra tán.
De hátha új nap soha' kel
Túl azon az egy éjszakán?

Létünk olyan bizonytalan,
Járó-kelő árnyak vagyunk.
Arcunkra írva egy ma van,
De nincs fölírva holnapunk.

A kéz, melyet kezdedbe' tartsz,
Holnapra már hideg lehet;
És árnyba mélyed tán az arc,
Mely rád ma édesen nevet.

A búcsucsó, mit rád lehel,
Még el se' veszti melegét:
S mint derűtől virágkehely,
Elhervad, alig éledél.

Ha kedvesidőtől búcsuzol:
Oh vedd szivedre végszavok!
Ha kérésőkre nem hajol:
Késervesen megbánja sok!

Apám! egyszer elhagyám.
Forrón ölelt, búcsuzva, át.
„Maradj ma még!“ — úgy kért apám,
De nem hallgattam meg szavát.

Elmentem. Egész este még
Fülemből csengett végszava.
Oh vissza mért nem fordulék?
Nem láttam őt többé soha!

Hűsz éve már! — Azóta, ah,
Mindig megújul bánatom.
Ha eszembe jut végszava,
Egész éjfel sem alhatom...

Ha kedvesidőtől búcsuzol:
Oh vedd szivedre végszavok!
Abban harang szent hangja szól,
S csendülni újra, vaj' ha fog?

Szász Károly.

Egy magyarországi proféta.

(1671.)

(Vége.)

Midőn a pozsonyi Judicium delegatum
üzbe vette a békétleneket és a király
ócsarlóit: Drabik, kinek könyve közkezen
forgott, nem kerülhetett el a korona-ügyész
figyelmét. A nevesebb emberek után ráke-
rült a sor, és májusban (1671) néhány vasas
német Ledniczéről Pozsonyba hozta, hol va-
lami magán házba zárták, katonai őrizet
alatt.*)

A fiskus vádlevelében elsorolá mind az
ocsmány kifejezéseket, melyekkel Drabik a
császárt, családját, őseit, a pápát és a római
egyházat illette, s melyeket átkos könyvében
idegen országokban is terjesztett. Kiemelte,
hogy magát kárhózatós módon profétának
vallotta és azt mondta, hogy Isten a ma-
gyar koronát az erdélyi fejedelmeknek szánta
volna. Minthogy ilyek a felséget, az anya-
szentegyházat kisebbitette, az embereket
izgatta, milliói lelki üdvét veszélyeztette, s
az egész világnak botrányára szolgált, kérte:
hogy Mátyás I. törvényének 2-ik, II. Ulászló
II. törvényének 4. cikke, és a Hármas könyv
I. része 14. cizimének alapján, máglyára
ítéltesse, könyvei megsemmisíttessenek, va-

gyona, ha volna, eldoboztassék, s a kivégzés
előtt, még nagyobb elrettentésül és czinko-
sainak megtudása végett — kinpadra vo-
nassék.

Drabik védő nélkül jelent meg bírái
előtt. A 83 éves aggyastán még szálas, erős
termetű férfi volt, hosszú, sűrű szakállal,
magyarosan rövidre nyírt, s elől üstökbe
font hajjal, violaszínű hosszú ruhában, fe-
kete posztó palásttal és selyem övvel, mely
papra mutatott.

A fiskus feleslegesnek tartott minden
védelmet, mert a vádléval minden pontját
a „Lux in Tenebris“ igazolja és Drabik nem
is védte magát. Elismerte, hogy a jóslatokat
ő közlé Komeniuszval, de azok nem az ő, ha-
nem istennek szavai, mit ujjalág kész volt es-
küvel megerősíteni.

Rottal nem tudott hova lenni ez ember-
rel. Örültek tartá: de a pozsonyi orvosok,
bár egynek kivételével, mind protestánsok,
határozottan az ellenkezőt állíták.*) A bi-
róság tehát, mint hűtelent, lázító, istenká-
romlót, fej- és jószágvesztésre ítélte azon su-
lyosbítással, hogy a fejevével előtt még keze
és nyelve vágassék le, holteste pedig köny-
vével együtt megégetessék.

Midőn Drabik ez ítéletet hallá, így szólt
bíráihoz: „Nagy uraim! ti most igazságtalan
ítéletet mondtoktok fejemre! én azonban az
ítélet nagy napján, az Üdvözítő oldalánál,
igazságosan fogok itélni felettetek. Elvégez-
tettek, hogy ártatlan vért ontatok, s a testet
meg is ölhetitek, megégethetitek: de lel-
kem, hitem felett nincs hatalmatok. Az meg-
marad és bemegy az örökké való boldog-
ságba!“**)

Bécsben megerősíték a halálos ítéletet,
s a kivégzés július 16-ra lón kitűzve. Rottal
nagyon szerette volna Drabikot halála előtt
a katolika vallásra téríteni, s azért több
paulinust és jezsuitát küldött nyakára, de a
szerencsétlen öreg ember mindnyáját eluta-
sítá, és szilárdul megmaradt hite mellett.
Volt azonban egy Kubicz Ferenc nevű
jezsuita.***) kinek szüleit Drabik ismerte, s
a ki jól tudván csehül, nyájas modorával az
öreg bizalmát annyira megnyerte, hogy
nemcsak megtűrte, hanem még kérte, ma-
radjon mellette haláláig, s ne engedje meg,
hogy bűnben muljon ki.

A jezsuita minden erejéből azon volt,
hogy az öregert abból, mit tévelynek, kár-
hozatnak tartott, kiragadja. Ugy látszik, oly-
féle nyilatkozatokat is tön, melyekből Drabik
tévete elméje megkegyelmezést magyará-
zott ki az esetre, ha katolikussá les. Végl-
határozását azonban másnapra — jul. 15-re
ígérte, mert valami mennyei jelenést várt az
éjjel, de hiába. Midőn ezt másnap nyíltan
megmondá Kubiczynak a jezsuita lángsza-
vakkal inté, üzze el ez ábrándokat, melyek-
kel csak a gonosz lélek akarta behálózni;
hagyjon föl a pápa és az osztrák ház ellen
való ádáz gyűlöletével, és végre annyira
vitte, hogy Drabik katolikus módra meg-
gyónt és késznek nyilatkozott a pater pa-
rancsára, hogy bűnei alól földoldást nyerjen,
mind azt, mit a katolika vallás és az osz-
trák ház ellen irt, visszavonni.

E végből még az nap Rottal szállására
vitték, hol Rottal, Szelephényi, Forgách
Ádám és két káptalanbeli tag előtt, — mig
más tanuk egy függőny mögött rejtöztek,

*) Az orvosok véleményét Szalay említi, (Magyaror-
szág története V. 144 l. 79.) jegyzetben, mi alapon? nem
mondhatom meg. — (P. Gy.)

**) Drabik e szavát Szepessy Pál egykoru jegyzetei-
ben olvasom (Kéz. a n. Múzeumban.) A perre vonatkozólag
a kam. levéltárban csak a vádléval mása, és az ítéleti fo-
galmazványnak — melyben a pernek egyes részei is említet-
nek, egyik, még pedig kisebb része van meg. Az ítélet meg-
van C. K. de N.-nél is. (Máskor a n. Múzeumban és Ribini
Memorab. aug. Conf. II. 9 és köv. l.)

***) Nevet Burinból Micae — 25. l. — tudjuk.

— visszavonását ismétlé, és egy Bársony
János itélőmester által fogalmazott nyilat-
kozatot aláírt, melyben elismerte, hogy
viziói hamisak, mind az, mit ausztriai ház el-
len irt és mondott, valótlan hazugság, azután
megtérését ujjalág kijelenté, csak azt kérés-
ven hagyják mellette Kubiczyt mind végig.

Börtönébe visszatérván, megáldozott,
Kubiczval cseh-morva nyelven imádkozott,
és még Máriát is segítségül hívá. A jezsuita
egy percre sem hagyá el, másod magával
nála tölté az éjt, és az alvó mellett vir-
rasztott.

Azonban Rottalnak nem volt elég, hogy
Drabik katolizált. Akarta, hogy azt a vi-
lág is megtudja, és már kora reggel magához
hivatta Kubiczyt, tartsa meg a katolikus
hiten az áldozatot*) és birja rá, hogy
megtérését, bánatát nyilvánosan a nép előtt
is kijelentsék! Azután a pozsonyi tanács két
katolikus és két protestáns tagját és két
vizsgálat alatt levő foglyot: Kalinka Joa-
chim illavai lutheranus papot és superin-
tendenst, hires egyházi szónokot és nagy-
tekintélyű embert hitfelei közt, és Securius
József, szakolczai reformatus orvost, — kik
gyanusak voltak, hogy Drabik elveit vall-
ják, — küldte Drabikhoz, mintegy authen-
tikáltatni tegnapi nyilatkozatát.

Miután Bársony a fogoly előtt felol-
vasta volt az általa előtte való nap aláírt
okmányt, a többi jelenlevő is szó nélkül
aláírta, és megpecsételte, csak az egyik
protestáns tanácsbeli, Kacséri városi főjeg-
ző — deákosan Kacerius — tevőmegjegyzést:
hogy írásban megvan ugyan a dolog, de
ismételje Drabik szóval is! mire Drabik
Kubiczra mutatván felelt, hogy ő ezen pa-
ternek meggyónt. A mi megtörtént, az
megtörtént, és ezel Kubiczynak kezét
adott, sőt neki és másik jezsuita társának
kezet is csókolt. Kalinka, ki igazolni akarta
magát az ellene felhozott vád ellen, kérdé,
nem igaz-e, hogy ő sohasem helyeselte
Drabik könyvét? mire ez azt elismerte, hozzá
tévén, hogy ha Kalinka tanácsát követte
volna, nem volna most e veszedelemben.
Egyebiránt — jegyzé meg — kegyelmet ka-
pott, és másnap haza menend Ledniczére
övéhez.**)

Ha Drabik komolyan hitte, a mit mon-
dott, — min semmi okunk sincs kételkedni,
— úgy borzasztóan csalódott. Alig távoztak a
látogatók, midőn őt is, reggeli 9 1/2 órakor
kivitték a vesztő helyre. Kubicz egy kis
keresztet kötött nyakára, lássák az emberek,
hogy katolikus, vele szemben Máté szavaira
hivatkozván: „ki megvall engem az emberek
előtt, én is megvallom őt az atyám előtt!“
Midőn Drabik a sok népet megpillantá,
kérdé: mit állnak ezek itt? mire a jezsuita
felelt, hogy őt mint keresztény katolikust
lássák.

A városháza elé, a vesztőhelyre ér-
vén, nagyon megrémült, szólni akart, de gyón-
tójának egy pillantására elnémult, s a kér-
desre: mint katolikus akar-e élni, halni?
az odahívott protestáns városkapitány és
több tanu előtt, igenel felelt; arra azonban,
hogy a néphez szóljanak, a jezsuitákat kérte
föl, mert maga már igen gyengének érzé
erejét.

Erre aztán fölolvasták neki a halálos
ítéletet és vitték kifelé a körbe, melyet né-
met lándzsások, muskatérosok és lovasok
hármaz gyűrűben képeztek.

Az öreg ember már nagyon el volt gyen-
gülvé. Gyónatója fölmutatá, és odanyújtá

*) „Und befehle! Nikolam auf beste zum glückli-
chen Todt in beständig katholischen Glauben zu bereit-
schaften.“

**) „Perendie, quia gratiam obtinuisset, te Ledni-
cium ad suos reversurum.“ Kalinka Burinból, Micae c. a.
19 és 25 l.

neki visszavonását, és kérdé, elismeri-e azt?
való-e az? mire ő visszaadá, mondván: „ne-
ked adtam, maradjon nálad!“ s azzal látván,
hogy hálnia kell, szolgálja által köpenyét
levétet, övét maga leoldá, a mi pénze volt
őrájával, gyűrűjével szolgáljának adá, fard-
ságát megköszöné, és a tőke előtti leterde-
pélvén kissé imádkozott. Azután mondá a
hóhérnak, legyen készen! Baljába fogta
imakönyvét, és a tőkére tevő jobbját, melyet
a hóhér azonnal lecsapott. A hóhérlégynek
rárohantak, ketten a csonka kart fogták
meg, ketten vizes hólyagot tömtek a sebre,
hogy a vérzést elállítsák. Azután kivágták
nyelvét, és a bitófára szegezék, mit még
látnia kellett, de már ájulóban. Hogy föl
ne forduljon, egyik legény üstökön ragadta
és fenntartá, a másik az imakönyvet rugta
félre, melyet még tétova baljával keresett,
a hóhér kardja pedig megvillant és fejét
egy csapással leütötte. Most a vele volt pa-
pok fölslólták a népet, és a nép a vesztő
helyen, egy jezsuita a templomban misét
mondva, imádkozott lelki üdvösségéért.)

Mig a kivégzés tartott, a városnak min-
den kapuja be volt zárva. Most kinyiták
azokat, és a holttestet, fejestül, a dézsába
szedett véres poronddal, a dög-szekéren ki-
vitték a városból. A kocsin, a kézesonkításra
való tőkén egy hóhér legény ült, jobb kezé-
ben magasan fenntartván Drabik levágott
jobbkezt, balkeztében a „Lux in Tenebris“
egy példányával, a kocsi előtt egy század
katona ment, zászlóval, sippal, s a menetet
ismét egy század katona zárta be. A váro-
son kívül, az akasztófa mellett, már jobogó
máglya várt, melynek lángjaiba dobták a
testet, fejet, kezét és könyvet a véres po-
ronddal együtt. Már este felé volt, mire az
mind összeégett, de a hamvainak sem volt
még nyuga. Szorgosan összeszedték, hajóra
vitték, és a Duna közepén, a legmélyebb
örvénybe hányták. Másnap pedig parancs je-
lent meg, mely szerint mindenki, ki Drabik
könyvét bírja, adja a városházára, külön-
ben ő is a szerzőhöz hasonlóké fog büntet-
tetni.

Drabik borzalmas vége mindenütt nagy
benyomást tett, de abban igen kevés volt a
részvét és szánakozás. Katolikusok és pro-
testánsok egyaránt részeges, eszelős vagy
hazug embernek tarták a szerencsétlent, kit
bűskomor, felízgatott kedélyének halluci-
natioi ragadtak örvénybe. A feleket legin-
kább azon kérdés érdekelte, mily vallásban
fejezte be Drabik életét? Voltak a protes-
tánsok közül sokan, kik kereken tagadták
azt, mit a jezsuiták nem minden diadal
nélkül hirdettek: hogy katolizált; mig
arab utításának kimondhatatlan remülétre, két
örökösön attól tartottak, hogy közöttük a be-
szűkítők közt háborúra kerül a dolog. A mellet
saját embereivel is meggyúlt a baja, mert mind-
egyre föl akartak lázadni s erélyének és retent-
hetetlen bátorságának teljes mérvére volt szüksége,
hogy a nyakaskodókat megfékezhesse. Stanleyt
több ízben megtámadá az ott uralkodó láz, mely
kevésel azelőtt, hogy Unyanyembébe érkezett
volna, elannyira kitört a mocorós, egészségtelen
vidéken, hogy időnként őt magát is m-gfosztá
eszméletétől és a leghatározottab gyogykezeléshez
kényszeríté folyamodni; egyetlen-egy napon 30
grán khinint vett be, mire aztán egészen hely-
reállt egészsége.

Drabikra nézve a már idézett kútfőkn
kívül a Ribini (i. h.) és Lampe (Hut. Eccl. Ref.
389 és 444 l.) által is idézett Grünenberg Ottó
Frigyes által 1721. Altörben sok eruditóval és
helyes ítélettel irt értekezés; a legfőbb forrás,
főképe annak két függelék, melyek közül az egyik
1671-ben Bécsben Thurmeyer Mátyásnál meg-
jelent, Grünberg sz-rint egy pozsonyi jezsuita
által irt röpirat, hosszasan és részletesen tárgyalja
Drabik megtérését; a másik, valami névtelen szem-
tanúnak híve, hitéhez híven halatja meg. E két
munkácska azonban nem ellenkezik annyira egy-
mással, mint első pillanatra talán hinni lehetne.
En mindkettőt felhasználva fennit elbeszélésben
azt fogadtam el, mi mindenképen megállhat. Hogy
Drabik áttért, azt a jezsuitán kívül más kútfők is
bizonyítják, s a kivégzésig való elbeszélés oly rész-
leteket tartalmaz, melyeket p. o. Burius is idézett
helyein megerősít. De e miből is kiérzik, sőt

világosan kitetszik, hogy Drabik nem várta ha-
lálát, s talán a kegyelem reményében volt oly
engedékeny. Eddig tehát a jezsuita érdemel több
hitelt: mi azonban a kivégzés részleteit illeti,
a szemtanút követtem, kivévén azt, mit Drabik be-
szédeiről mond, melyeket nehezen hallhatott, ha
saját vallomása szerint az ítéletet sem hallhatta a
zaj miatt. Nehéz is elhinni, hogy a jezsuiták és
katonák, oly határozott nyilatkozatokat — minő-
ket az Anonymus ad Drabik szájába a vesztő
helyen — nem foytottak el volna valami módon,
ha nem másképen dobszóval, s hogy mérték volna
kevésel utóbb Drabik megtérését a világnak ki-
kürtölni. A műveletlen és minden más tekintet-
ben, mint a mit szemmel láttott, rozslu értesült író
szavára e részben tehát nem hallgathatunk. A dolog
— úgy látszik nekem — úgy történhetett, hogy
Drabik a kegyelem reményében, és tán más okok-
nál fogva is áttért, midőn váratlanul a vesztő
helyen látta magát, sokkal fásultabb, megtörtébb
volt már, — ő a 83 éves aggyastán — sem hogy
ott még Cranmer szerepét eljátszhatta volna. Ha
tehát nem tudjuk is bizonyosan, mily hitben halt
meg szegény, zavart feje: annyi bizonyos még a
névtelen elbeszélésből is, hogy korábbi, Rottal
előtt tett nyilatkozatait határozottan vissza nem
vonta. profétai palástját újra föl nem vette.

Pauler Gyula.

Stanley utazása Livingstone föl- keresésére.

II.

Stanleynek Simbamvennitől Unyanyembéig
menő útjában keservesen kellett nem egyszer ta-
pasztalnia, hogy az elhagyott vadon erdőségei,
bárminő veszélyesek is az utazókra nézve, sok
esetben több védelmet nyújtanak és kevesebb élet-
és vagyon kockázatással fenyegetőznek, mint a
népes, lakott vidékek. Különösen a rozsz hírű
Ugogo tartomány tette a heves vérü amerikai tü-
relmet kemény próbára s igazán szerencse volt rá
nézve, hogy utközben Hamed és Thani sheihkek
vezérlete alatt két karaván csatlakozott expedi-
ciójához, és hogy a már igen tapasztalt arab ke-
reskedők szükség esetén jó tanácsaikkal gyámoli-
tották.

Az átutazást Ugogo tartományon keresztül
mind földének, mind lakóinak minőségével a sa-
gossá kinszenvedéssé tette. A különböző szultánok ha-
talmuk teljes tudatában mind nagyobb és nagyobb
adót követeltek tőlük s minden alkalmat megra-
dadtak, hogy az expediciót minél szemtelenebbül
megszorozhassák. Az alattvalók is mőtők akar-
tak lenni szultánjaikkal s durvák, gorombák vol-
tak mindenütt; félreismerhetetlen lopási szándék-
kal és valóban boszantó kádissággal öllakodtak
főleg Stanley sátra körül, vigyorgva és kiabálva
bámultak arczába, erőszakkal berontottak a sátrak
közé s minden tekintetben a lehető legtolakodóbb-
ak voltak s mindig lábatlankodtak, a hol épen
semmi szükség sem volt rájuk. Szerencsére a mily
szemtelének, többnyire igen oly gyávák is voltak,
és így Stanleynek több ízben sikerült őket korbá-
csával tisztességesebb magaviseletre tanítani, két
arab utításának kimondhatatlan remülétre, két
örökösön attól tartottak, hogy közöttük a be-
szűkítők közt háborúra kerül a dolog. A mellet
saját embereivel is meggyúlt a baja, mert mind-
egyre föl akartak lázadni s erélyének és retent-
hetetlen bátorságának teljes mérvére volt szüksége,
hogy a nyakaskodókat megfékezhesse. Stanleyt
több ízben megtámadá az ott uralkodó láz, mely
kevésel azelőtt, hogy Unyanyembébe érkezett
volna, elannyira kitört a mocorós, egészségtelen
vidéken, hogy időnként őt magát is m-gfosztá
eszméletétől és a leghatározottab gyogykezeléshez
kényszeríté folyamodni; egyetlen-egy napon 30
grán khinint vett be, mire aztán egészen hely-
reállt egészsége.

Csoda-e tehát, ha Stanley és utításai való-
ságos örömmujongással üdvözölék fáradságos vándor-
lásaiát ez idő szerinti véghatárá, a termékeny
Unyanyemzi tartományt. Az ország buja termé-
kenysége s lakóinak embérsége észlelte jó fo-
gadástát ígérték számukra, de fájdalom! a hely-
ségek, melyek a korábbi utlejárásokban virágzó-
nak, művelteknek vannak vázolóva, most néptel-
nek voltak s egykori fekvéseiket csak füstölő
romhalmazok jelölték. A szántóföldek parlagon
hevertek, s az egész vizgasztalan látvány nem rég
lezajlott háboru vad pusztításairól tanuskodott.
Hanem azért az utításaság s az egész legénység

*) „In dem Saegnerischen Hause in der Schlossergasse.“

legjobb ruháját öltö magára, hogy a rég ohajtott s végre szemökbé tüst Unyanyembe városába minél ünnepélyesebben vonulhassanak be.

Itt az arab főnök a jövevényeket a legnagyobb előzékenységgel fogadta és Kvikuru nevű fővárosában ő maga gondoskodott kényelmes elhelyezésükről. Kvikurutól alig pár mérföldnyire észak felé fekszik Tabora, délkeleti Közép-Afrika egyik legfontosabb és legnagyobb arab telepe. Valami 1000 kunyhó és tölgy (tanya) van benne s lakóit bátran lehet 5000-re tenni. Stanley az arabok barátsága Uyoveh tartomány Mirambó nevű fejedelmével háborúba keverte, a mely az araboknak és Stanley kíséretének vereségével végződött. Az arabok szörnyen hányták-vetették magukat, hogy így meg amugy fogják tönkre verni a gyáva benszüllötteket s a háború kezdetén a szerencse csakugyan feljőlök látszott hajolni. Különösen a Stanley emberei nagyon vitézül viselkedtek magukat. Az egyesült hadsereg: az arabok, szövetséges benszüllöttek és Stanley askarijainak és pagazijainak bátor, elszánt csapata legelőbb is Mirambó egyik szövetséges társának, a Kolongoi szultánnak székvárosát Zimbizót vette ostrom alá. Zimbizó a kelet-afrikaiak fogalmai szerint

menekültek, néhány gyors lábu emberüktől folytonosan üldözötve. Ezután a szövetségesek Zimbizóban elegendő helyőrséget hagyva hátra, tovább folytatták diadalutjukat, mely azonban vereséggel végződött.

Most már nagyon idején valónak látna Stanley unyanyembai arab szövetségeseivel szakítani. A szenvedett vereség következtében az utat a Tanganika-tó partján fekvő Udzsidszi felé, hol az ősz utazót földaláni remélte, ugys teljeseen el volt előtte zárva és így képtelen volt vagy végkép felhagyni szándékával és visszatérni, vagy pedig hosszas kerülőn kísérteni meg a tovább haladást. Stanley, mint elhatározott ember, kit a veszélyek nem egy amar ijesztenek vissza föltett özlájától, az utóbbit választá. De folytonos betegeskedése miatt karavánját, melyet a Mirambó emberei meglehetősen szétugrasztottak, csak 1871. szept. 20-ára tudta úgy összeszedni, hogy Unyanyembából elindulhasson.

E mintegy 600 angol mérföldnyi távolságra terjedt kitérő útjában Stanley a többek között Ukonong és Ukavendi nevű tartományokat fedezte föl, és ez által a földrajzi tudománynak szintén kitűnő szolgálatokat tett. Utja, mely

Innen ismét elindulva harmad napon egy hatalmas szultán székhelye közelébe ütöttek tanyát. Minthogy lelmi szerők fogyatékán volt, Stanley néhány emberét a városba küldé elcséget vásárolni, és hogy a küldetésnek sikere is legyen, a fejedelem számára kiválasztott legpompásabb szövevei közül néhányat, hogy őszinte barátságáról meggyőzhesse ő szultánságát. A szultán az embereket visszaküldé a szövevekkel együtt, s azt izente Stanleynek, hogy hagyjanak neki békét. Azonban Stanley nem hagyta magát oly könnyen visszazásztatni s másnap újból követeket küldött a szultánhoz négy, a legfinomabb szövettől készült köpenyeg s valami nyolcz méternyi hosszúságú egyéb kelmék s a leghizaligabb komplementek kíséretében. Ezuttal a diplomáciai fogás nem téveszté el hatását, mert egy óra múlva csak úgy ömlött a sok mindenféle gabona, gyümölcs, méz, majorság, kecske, juh és más onni való a Stanley táborába. Kevéssel azután a szultán maga is megjelent valami 30 muskétás és 20 lándzsás kíséretében; a harcosok után pedig újból több teherhordó következett annyi lelmi készlettel, hogy Stanley egész kíséretét kitarthassa vele 4 napig. „Magam foglaltam a főnököt, — írja Stanley —, sátram nyilásánál s meghívtam őt lakásomb, melyet e nagyszerű fogadtatásra oly pazarul rendeztem be, a hogy azt a körülmények megengedték. Persiai szőnyegemet és medvebőrömet kiterítettem s kitand-mat vagyis ágyhely-mat finom szövettől bíborvörös függönyök fedték el. A főnököt, ki erőteljes, hatalmas természetű férfi volt, kértem, hogy üljön le, valamint előkelő kíséretét is. Minnyáján leirhatatlan bámszkodással feledték rajtam tekinteteket; azután egymásra néztek, később óriási hahotára fakadtak s ujjakkal csodintettek. Puskámat és 16 lövetű revolveremet, melyeknek készítését ő emberföltötti dolognak képzelték, a főnök oly hatalmas ékeesszállással kezdte magasztalni, hogy mintegy kötelező remül kellett ismernem az egy s más feltűnőbb tárgyak mutogatásának folytatását. Minden új dologt lázas nevetéssel bámultak meg. Végre gyógyszerényemet nyitottam föl nekik; látogatóim hüvelyk-ujjaikat egymásba kaptak s elragadtatásuk egyre növekedvén, oly kegyetlenül ránszigálták-gymást ujjajknál fogva, hogy majd kirántották azokat helyéből. A főnök kérdezte, hogy mire való azok a kis üve-

gek, melyeknek szépsége és elrendezése a csodálkozás felsohajjtását csalta ki kebeléből. „Dova!“ — felelém neki, — a mi az ő nyelvökön orvosságot jelent. „Ime ez itt például a főfájást és ki-gyómarást gyógyítja meg,“ az ammoniakra mutatván. A főnök azonnal főfájásról kezdett panaszkodni s meg akarta izelni az orvosságot. Mondtam neki, hogy hunyja be szemét s az üvegcsét orra alá tartottam. Rögtön hanyatt vágta magát s görcsös rángatózások fogták el. Tisztjei többé nem nevettek, hanem ordítottak; egymást kezdték csipkedni, kezeikkel tapsoltak, ujjakkal csodintettek, szóval mindenféle boldogságot elkövettek. Ma-Manyara, ez volt a főnök neve, végre fölkel; úgy kaczaghatnék volt, hogy a könnyei is csorogtak bele: „Ah, — monda, a mint eltávozott, — ezek a fehér emberek a világon mindent tudnak; az arabok nem egyebek sárnál hozzájuk képest.“

Utazásunkat még mindig a legszebb őserdők kísérték vándorlásunkban; a vidék, habár telje-

Az argyisi zárdá és temploma.

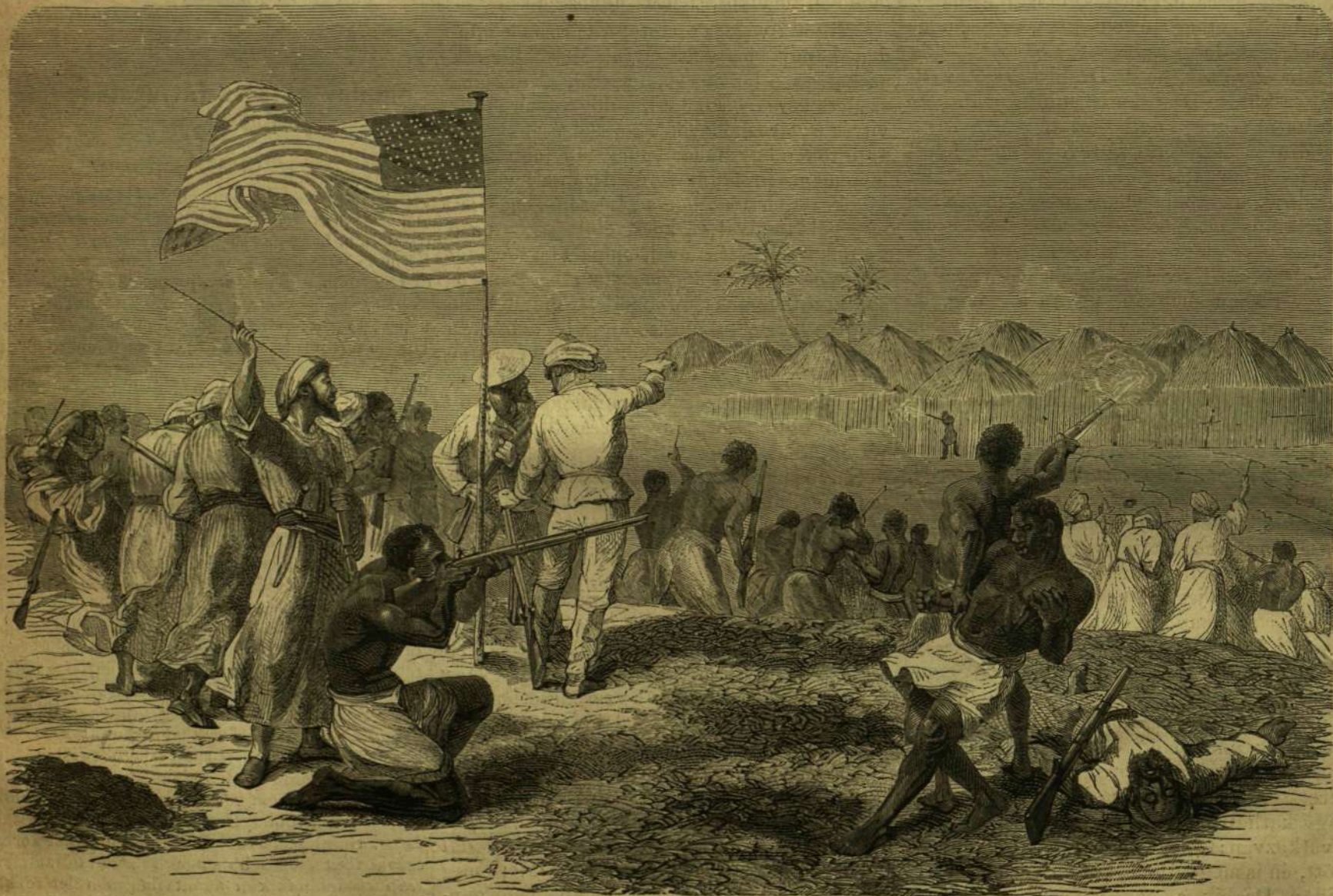
Oláhország legszebb régi temploma és ódon zárdája Argyisban van s ez egyszerűsége egész Romániaanya-egyháza gyanánt tekinthető. Argyis jelenleg csak egy jelentéktelen falu, de valamikor az oláh fejedelmek székhelye volt s annak is volt szánva már alapításakor a tizenharmadik század közepén. Hanem a templom jóval később épült, mert ennek építését csak 1518-ban kezdték el s tíz év alatt végezték be. Az egész épület a keleti keresztény, vagy görög építészeti stíly merész képzelettel alkotott mintája, abban a korban, mikor még egész nyugaton a goth-stíly volt uralkodó.

Argyisnak ma már csak egyetlen utcája van s az is faházakkal van két sorra végig építve s az oláh fejedelmi székhelyétől mintegy fél mérföldnyire van. A zárdát és templomot még mindig a legszebb őserdők kísérték vándorlásunkban; a vidék, habár telje-

hogyan élhette túl a török világbi háboruk pusztításait.

Azonban e magában is becses emlék és művészi építmény még érdekesebbé vált a monda és költészet varázsa által.

A román népköltészet egyik legszebb terméke az a monda, mely az argyisi zárdá építéséről s. ö. E népköltészet fordítását mutatta be nemrég a Kisfaludy-társaság egyik havi ülésén Vulcan József a társaság kültagja, s ugyanez már Ács Károly fordításában is régebb idő óta megvan irodalmunkban. Címe „Negru vajda és Manoli, vagy az argyisi zárdá.“ (Virágok az oláh népköltészet mezejéről. Ács Károly. Pest. 1858. 29. l.) E költemény az argyisi zárdá építését következőleg adja elő. — Negru vajda, más nevén Radu negru, az Argyis-hegy alján jár tiz utitársával, kik közül a legderékabb Manoli s mind a tiz kemény kőműves-legény. A mint járnak-kelnek, találunk egy szegény kis pástort, a kitől Negru vajda megkérdi, nem látott-e jártában, keltében egy félben maradt,

Stanley afrikai utazásából: Csata Zimbizó mellett.

elég erős fallal volt bekerítve (ámbar nem kőfallal, miként Simbavenni) és így az araboknak mulhatatlannal be kellett azt venniök, ha hátuk mögött diadalmas elnyomulásukat biztosító fedeztet helyett igen veszélyessé válható ellenséget nem akartak hagyni. A „vár“ falai alatt tehát megálltak és az ostromműveletekhez a szükséges előintézkedéseket megtették. Mig az egyes csapatok a számukra kijelölt állomásokat elfoglalták, a város körül elterülő erdőkből puskalövések riasztották föl őket képzelt biztonságukból. Stanley emberei és az arabok természetesen azonnal feleltek a lövésekre, még pedig oly erővel, hogy Stanley majdnem sajnalni kezdé az elvesztetett puskaport. Szörnyű nevetető látványt nyújtott a benszüllött puskázók ide s tova futkossa és a fák mögé bujkálása, mert bár el merték sütni fegyvereiket, de azért a puskától, ha véletlenül a mások kezében volt, úgy féltek mint az égő tüztől. Mindamellett is a csetepaté komoly színezetet kezdett ölteni; miután az ellenség tüzelését az erdőben hallgatták, a szövetségesek a városra rohantak, a kapukat betörték, a kerítéseken fölmásztak, míg a lakosok a hegyek köz-

eleinte dél, azután nyugot s később észak felé tartott, egészen ismeretlen vidéken vitte őt keresztül, mely mértföldeken át a legpompásabb őserdőkkel volt borítva. De bármily szépek voltak is e tájak, más világgrészből való ember nem sokáig gyönyörködhetett volna bennök, mert a Mukunguru — így nevezik a benszüllöttek az ott uralkodó lázt — csaknem állandó tanyát ütött ottan. Stanley ig-n élenken vázolja e borzasztó betegség egész folyamatát, s noha leírása itt-ott majdnem tulzottnak látszik, bátran elhihetjük neki, mert saját szomorú tapasztalatai után beszélt.

Okt. 1-én egy Zivani nevű terjedelmes tóhoz értek, melynek partján egy óriási mkuyu (sycamore-fa) árnyékában egy félíg elégett néger tanyára bukkantak, melyet csakhamar kényelmes táborhelyül alakították át. „Ha jól emlékszem,“ — írja Stanley — „e bámulatos nagysága fa törzsének átmérője 38 láb volt. Ez a legpompásabb s fajtájú fa, melyet Afrikában láttam. Egy ezred katonaság a legnagyobb kényelemmel pihenhetné ki magát hatalmas lombkupolájának árnyékában. Az árnyéknak, melyet gazdag lombornyóje a földre vetett, átmérője lehetett 120 lábnyi.“

ley — „sátram nyilásánál s meghívtam őt lakásomb, melyet e nagyszerű fogadtatásra oly pazarul rendeztem be, a hogy azt a körülmények megengedték. Persiai szőnyegemet és medvebőrömet kiterítettem s kitand-mat vagyis ágyhely-mat finom szövettől bíborvörös függönyök fedték el. A főnököt, ki erőteljes, hatalmas természetű férfi volt, kértem, hogy üljön le, valamint előkelő kíséretét is. Minnyáján leirhatatlan bámszkodással feledték rajtam tekinteteket; azután egymásra néztek, később óriási hahotára fakadtak s ujjakkal csodintettek. Puskámat és 16 lövetű revolveremet, melyeknek készítését ő emberföltötti dolognak képzelték, a főnök oly hatalmas ékeesszállással kezdte magasztalni, hogy mintegy kötelező remül kellett ismernem az egy s más feltűnőbb tárgyak mutogatásának folytatását. Minden új dologt lázas nevetéssel bámultak meg. Végre gyógyszerényemet nyitottam föl nekik; látogatóim hüvelyk-ujjaikat egymásba kaptak s elragadtatásuk egyre növekedvén, oly kegyetlenül ránszigálták-gymást ujjajknál fogva, hogy majd kirántották azokat helyéből. A főnök kérdezte, hogy mire való azok a kis üve-

Argyisi zárdá (Oláhországban).

sen új és ismeretlen volt is, kezdett egyhangúvá, unalmassá lenni; mindenütt egyforma növényzet, mindenütt egyforma emberek, s a mellett a bizonytalan jövőnek örökös fenyegetése. Végre 1871. november 10-én egy magas és hosszú hegylányz élére följutván, előttök beláthatatlan víztükrök terült el. „Hurrah! ez a Tanganika-tó!“ — kiálta fel Stanley, s örömtelt fölkiáltását emberei stentori hangon ismételték utána.

„Ez hát az a híres tó, melyet Burton és Speke fölfedeztek?“ — kérde Stanley egyik emberétől. — „Sohase tudom én, uram! De úgy hiszem, hogy ezen a vidéken lehetett.“

„Szegény embereim!“ — írja Stanley — „egyik bányá lett, a másik félíg vak volt. S én magam? — En olyan boldog voltam, hogy ha tábna és vak lettem volna is, úgy hiszem, e perciben viasznyerem vala látásomat és testi erőmet.“

Itt már biztos tudósítást vett Stanley Livingstoneról.

nya mesze szétüldöklök a környéken. A Kárpátoknak meredeken szakadókos, tördelt csúcsai, melyek a háttérben a völgyet beárják, az egész képhez valami szigorúan merev keretet alkotnak. A zárdá négy épületből áll és két udvara van, s orodított kőfalak zárják be, melyeken belül fekszik a templom. — Lakói teljes mértékben gyakorolják a vendégszeretet erényét, mint az oláh-országi zárdák általában, hanem még ma is nagyon egyszerű, patriarchalis alakban. Az argyisi zárdá az oláh püspök székhelye. — A templom sajátos stíly s a ritka díszítményei több műtő utazót arra a véleményre vezettek, hogy ez tulajdonképen csak egy nagyobb-szerű ereklétár bizanci stílyban építve, mely kívül és belül oly gazdag díszműveket foglal magában, hogy valódi múkincsek szekrénye gyanánt tekinthető. Belseje ép oly gazdag faragványokban, festményekben és ércművekben, mint a minő dús a külseje szoborművekben; úgy hogy csodálni lehet, hogy a régi művészet e sok emléke és múkincse

elhagyott falat, melyet zöld ágak és mogyoró-galyak fűdnek. A fia mondja, hogy látott ő olyat s a vajda előre törtét társával, míg a helyet csakugyan megtalálják. Ott a vajda megparancsolja a tiz kőműves mesternek, hogy éjjel nappal folyjon a munka s építsenek egy magas zárdát, melynek párját nem találni, s ha megteszik, bojárok lesznek; ha meg nem teszik, bűfalaztatja őket élve a kőfalakba. A kőművesek hozzá fognak, de egy nap, két nap, három nap, négy nap a nappali munka éjjel mind csak összeomlik s a vajda a kegyetlen büntetéssel fenyegeti őket. Ekkor Manoli, a kőművesek vezére, azt álmodja, hogy addig sem mire sem mennek, míg azt, a ki holnap először jó hozzájuk, ételhezva bátyja, vagy férje számára, be nem falazzák az épület alapjába, legyen bár feleségük, vagy testvérük. Titkon szövetséget kötnek s megesküsznek, hogy megteszik. Másnap reggel a mint felébred Manoli, fölmev az állásra s szemmereztve néz, néz a mezőre. Hát meglátja ám élete párját, a ki sietve hozza az ételt

és a bort férje számára. Manoli megrendül s térdre hullva imádkozik, hogy az isten adjon záporosót, hogy az áradás gátolja meg a feleségét. A zápor meglett, de az asszonyt az özönvíz sem akadályozza; jön közelebb, közelebb. A férj megint letérdepel, hogy adjon az isten forgószélet, hadd hasogassa szét a fenyőt, hadd forgassa föla hegyet, hogy a feleségét térítse vissza. A forgószél se használ, az asszony egyre jött s meg is érkezett szerencsésen, szerencsétlenségére. A kilencz kőműves megérül, de Manoli elszomorodik, megcsókolja nejét, karjába veszi, fölviszi az állásra, fölteszi a kőfalra s azt mondja neki: „Maradj ott kedvesem, ne félj nem lesz bajod, majd csak befalazunk tréfából.” Az asszony elnevette magát, Manoli meg egyet sohajta munkához fogott. A fal nőtt, nőtt s elfedte az asszonyt bokáig, aztán lábszárig. A szegény asszony már nem nevet, fél, szíve szorong, esdekel, hogy férje hagyja abba a tréfát, a rozsz kőfal összetöri testét. Manoli nem szól, hallgatva folytatja a munkát, s a fal már csipőjéig, kebeléig elfedte a nőt. A szegény asszony már nem nevet, hanem zokogva, sirva esdekel:

„Manoli, Manoli,
Hogy van kedved a tréfára?
Anyá leszek nemskára.
Manoli, Manoli,
A rozsz kőfal szorit engem,
Összetöri kis gyermekem,
Nézd könyököt sír a mellem!”

Manoli nem szól, csak falaz tovább s a fal elfedte a nőt csipőjéig, kebeléig, ajakáig, két szeméig, el a haja száráig, de mikor már nem látszik az asszony, még akkor is hallzika hangja: „Manoli, Manoli, a rozsz kőfal szorit engem, Végkép kialszik életem.” — Hanem a zárda felépült. Negru vajda megjött a pompás zárdába háládó imára, s megkérdi a kőművesektől, mondják meg igaz lelkeket, tudnának-e még egy másik zárdát építeni, mely mint emlék sokkal fényesebb, sokkal ékeesebb legyen? A kőművesek, a mint kevélykednek főn a zárdatetőn, lefelelnek büszkén, hogy olyan kőműveslegények nincsenek a földön, mint ők; próbálja meg a vajda s akármikor raknak még fényesebb, még ékeesebb zárdát. — Erre a vajda egyet gondolt, nagyot kacag; elszedette az állást és lajtorjákat, hogy a kőművesek veszzenek ott fenn. De azok nem sokat aggódnak, hanem szárnyakat készítenek maguknak s elakarnak repülni. A mint azonban repülnének, valamennyi mind lehull azonnal s mind kővé válik. Manoli pedig a mint szárnyra kel, meghallja rögtön a kőfalból azt a tompa, fuldokló, de igen szeretett hangot, mely azt mondja neki:

„Manoli, Manoli,
A rozsz kőfal szorit engem,
Összetöri, zúzza testem,
Könyvekben firdik a mellem,
Végkép kialszik életem!”

S erre a hangra Manoli megdermed, esztét vesztí, szeme pókhalóssá válik; a vidék fölfordul, ég és felhő kering vele... és a zárdatetőről leesve, lágy forrássá változik, melynek lassan, lassan csörgő vize sósízü és keserű, mint a könyű.

Ez az argyisi zárda szép mondája, mely a román nép költészetének egyik legszebb terméke. Egynehány év óta azonban ez a monda a mi irodalmunkra nézve is érdekesebb, hogy sem még egyet-mást az alkalmakkal elhallgathatnánk róla.

A székelv népköltészet ujabban fölfedezett kincsei közt van egy „Kőműves Kelemen” című szép elbeszélés, melyben az argyisi zárda Manoli-jához egészen hasonlóan, Kőműves Kelemen is saját nejét falazza be a dévai várba, hogy a váron végzett munka össze ne omljon. A székelv költemény, mely Kriza János „Vadrózsa” című nagyon becses gyűjteményében olvasható, szintén igen szép s értékben vetekszik a román mondtával. Ez alkalmat adott egy szorgalmas fiatal román írónak Grozescu Juliánnak (ki azóta már meghalt), hogy a székelv költeményt a román mű átdolgozásának mondja. A kérdés egy kis irodalmi szövevény volt, mely végre is kiderítette, hogy mind a két költemény lehet eredeti, mert hiszen ugyanez a monda megvan a szerbeknél is, hol Scutari várának építése épen úgy történt, mint a dévai váré a székelv költeményben, az argyisi zárda a román mondtában. Sőt ugyanehez a mondtához az új görög nép is jogot tarthatna, ha az eredetiség s a tulajdonjog kérdése jó szóba. A görög monda szerint az *arvai* híd szintén csak úgy tudják felépíteni, ha az építómester feleségét bele falazzák. Ugy látszik tehát, hogy az építésnél a befalazás babonája több népnél megvan, épen úgy, mint a népmesék tárgyai is a leg-

távolabb vidékeken lakó népeknél gyakran közösek. Az argyisi zárda mondája nem szebb ugyan sem egyik, sem másik nemzetbeli társánál, de kétségkívül kiállja a versenyt mindenikkel s a román népköltészetnek méltó díszé.

„Az argyisi zárda — mondja Ács Károly fentebb említett füzetében — Radu negru (fekete Rudolf) építette a tizenharmadik században, a mikor egy csapat románál Erdélyből a déli határhegyeken át kiköltözvén, az Olt és a Duna között talált rokon néppel egyesülve, az oláhországi fejedelemiséget alapította, melynek székhelye Argyis volt. Következésképp e legenda eredete az említett időre tehető.”

Ime tehát e szép zárda és templom története és mondája a szomszéd román nemzetnek csaknem első állami alakulásának emlékével van kapcsolatban. — r.-j. —

A leánygyermek nevelése.

— Janet Páltól. —

(Folytatás.)

Már most térjünk a szellem tulajdonságaira.

Az ifju leány szellemének milyen irányt kell adni? Gondolkodása, okoskodása és beszéde meddig terjedhet? Itt két tulság között vagyunk. Ha az asszonynak és az ifju leánynak azt tanácsoljuk, hogy kizárólag egészen csak a gazdasszonyi foglalatosságra szorítkozzanak, ekkor valódi foglalatosságot, hanem az élet szerény és korlátozott eszményképe — mondja egy szelleműs író — a derék Racine asszonyság, a ki férje tragédiáit soha sem látta előadni, s talán nem is olvasta, vagy ha igen, csak azon szilárd elhatározással, hogy vétségét meggyónja.

Kétféle, hogy a mostani kor írói ilyen korlátozott szellemű feleséggel megelégednének. Ne járjanak tehát a nők sem nagyon magasan, sem alant; a családi élet benső szentélyéből ne lépjenek ki; a külvilág kegyére ne adjanak sokat, ne legyenek idegeinek a szellem előnyei, a magas és finom ismeretek, a szép művészetek, az irodalomban való jártasság, s a művelt társalgás varázsa iránt.

Ezzel nem azt mondjuk, hogy a nő tudós legyen. Mert ha a pedanteria a férfiban is kiállhatatlan, a nőben mennyivel unalmasabb és kiállhatatlanabb; de a Molière kritikáját szükségtelen megtoldanunk. Azonban a tudákos és pedanteriától való félelem ürügye alatt nem szabad a nő szellemétől megvonni azt, mi lelkét fölemelheti, s egész lényét kedvesebbé, vonzóbbá teheti. Nagy nevelétséggel és vadság kíváncsítat ahhoz, hogy valaki a nőben a gazdag műveltség szellemét, gyöngéd és finom izlést, könnyű és válogatott szavakat, a szépművészet, természet és költészet magasztos fölfogását és átérzését és mindezeknek kimondhatatlan nagy becsét ne méltányolja. Ez előnyöket pedig tanulás és tanítás nélkül nem nyerheti meg.

Pascal azt mondja: „A férfi és a nő lelke egyforma, erkölcsi rendeltetésök ugyan az; tehetségeik felhasználásáról egy formán számot kell adniok; a férfító vad-ság, a nőre pedig gyalázat volna, ha istentől nyert szép és jó tehetségeiket elhanyagolják, vagy lealacsonyítását megengedik.”

„Még egyszer mondom, a nő vagy nem azért van teremtve, hogy a férfinak társa legyen, vagy ha igen, akkor vétkes, igazságtalan és nevelétséges ellenmondás a nőt azon ösmeretektől elzárni, melyek arra képesessé teszik, hogy azzal a lényekkel, kinek sorsában osztozik, szellemi összeköttetésben legyen, munkálkodásért erte, küzdésért és fájdalomait átérze és őt vigasztalni tudja.

Engedjük tehát, hogy lelkét és szellemét mindenféle szép ismeretekkel s nemes ta-

nulmányokkal gazdagítsa, művelje; föltéve, hogy neme legfőbb törvényét: a szemérmét, mely a nő bája, soha meg ne sértse.”

A leányok nevelésében tehát gondos elvgyazattal kell lenni a helyes közép utra, őrizkedni a korlátozott kimértiségtől, mely minden képzeletet és minden szellemi erőt kiolt, s a fenhéjázó önhitt követelésektől, melyek haszontalan tudományokkal és döllyfél töltik el őket. Ezt a helyes arányt igen kedves és tökéletes modorban fejezi ki Fénelonnak a következő gondolata: „Az ifju leányban a tudatlanság ad okot az unalomra, a tudatlanság az oka, hogy nem tudja magát ártatlanul elfoglalni.”

Nem tartom szükségesnek, hogy az ifju leány nagyon sokat tanuljon; a fő dolog, hogy a mit tanul, az helyes legyen, és azt jól megtanulja. A tanulásnak nem a szövege a lényeges dolog, hanem az, hogy minő hasznát veszi.

A nevelésben a következő két eredményt akarnám elérni: a gondolkodás megszokását, és a gyöngéd, finom érzés tehetségét.

A betanult fogalmak hamar eltűnnek az emlékezetből, csak azok maradnak meg, melyeket a gyakorlati életbe átvisznek, és a melyeket elfelejteni szűgyen volna. De csak az alapos és kellemes tulajdonságok, melyek a tanulmányok által észrevétlenül képződtek, nem tűnnek el, hanem örökre megmaradnak. A tanulmányoknak nem a szavaira, hanem a szellemére van szükség. Az ifju leányokat apránként reá kellene szoktatni, hogy a tárgyak és az élet cselekvényei felett gondolkodzanak és ítéletet hozzanak, hogy az illót és illetlentől megtudják különböztetni, az emberek jellemét megismerni, viseletüket és ismeretük után megismerni, a világ szabályait csak bizonyos fentartások mellett fogadják el, s e kétértelmű és zűrzavaros szabályokból a jót, roszt és illót meg tudják különböztetni.

Ámbár a szép ízlése nem oly általános és szükséges, mint a helyes ítélet, de azért ne higgyük, hogy a szép iránt való ízlés csak fényűzés; ha feleslegesnek tekintik, de nagyon kedves feleslegesség, mely a műveltebb osztálynál majdnem szükséges. A művészet iránt érzett hajlam megélnéti az ifju leányok életét, s a kevésbbé egészen időtöltések és szórakozások keresésétől visszatartja. A családi élet aprólékos és gyakran terhes gondjai előtt, s azon szabad időkben, melyet az ifju leányoknak koruk és szüleiük jómodu állapota ad, nem lehet kellemesebb időtöltéssel elfoglalni, mint a szépművészet gyakorlatával; minden esetre csak azon föltétel mellett, hogy a hajlamot ne vegye tehetségnek, és a tehetséget lángésznek, s azon kikötés mellett, hogy a szellem e disztiményei a könnyelmű hiúságra, kielégíthetetlen tetszvágyra és dicséretre ne adjanak okot.

A szellem e nemes és szép szokásaira nem egyedül csak a tanítás által lehet a nőket képezni, hanem a társalgás által. De miután a külvilág társalgása tele van hamis szabályokkal, s legtöbbnyire üres vagy könnyelmű tárgyak felett foly, tehát a családi társalgás, főképen az anya és apa beszélgetése az, a mi ez ifju leányok nevelésében a fő és legjobb részt képezi, vagy kellene, hogy képezze. A naponkénti társalgás észrevehetően oktatás által, sokkal több helyes eszméket csepegtethetnek az ifju leány lelkébe, mint az előre kigondolt szabatos tanítás által. Az ifju leány könnyebben elfogadja azt, mit előkézülettel nélkül tanítanak, s jobban megérti a mint az élet cselekvényeiben alkalmazását látja. En képezek magamnak e szabályok

szerint képezett nőt: minden tulajdonságok meglesznek benne, melyek a nőt kitűnővé teszik, de e tulajdonságai val nem él vissza; ítélt tehetségének és ízlésének felsőbbbségét nem igyekezik minden áron fitogtatni; a tudós nő címre nem vágyik; ismereteinek sokoldalúsága és fensőbbbsége által szüleit nem igyekezik háttérbe szorítani; az ifju leányok társaságát nem hagyja el, hogy az asszonyok közzé vegyüljön; nem szól bele mindenbe s élecszikrái által nem igyekezik a társaságot elbájolni.

De ha az alkalom úgy hozza magával, vagy épen megkívánja, akkor szellemének minden kellemét engedi hatni. Egy találó szó, finom észrevétel, egy mosoly, a boldog és értelmes arcvonások sokat mondó kifejezése, szellemének minden gazdagságát megismerteti a vizsgálódó előtt. A benső családi körben, és a barátság bizalmas körében, lelke még inkább megnyílik, magas műveltségének varázsát egész környezete élveze.

Igy szép csendesen, belegyakorolja magát abba a biztoságba, abba a kellemes könnyű és kedves társalgási modorba, mely a társaságokban a művelt nők sajátja és bája.

A mostani kor ifju leányainak nem akarnék durva és kemény szavakat mondani. Néhány szigorú észrevételt talán szívesebben fogadnak el legjobb barátjuktól, egy olyan írótól, a ki kiválólag csak a nőknek látszott írni, kinek munkáiban oly finom, gyöngéd és tiszta gondolatok vannak, hogy nemcsak a nők, hanem a komoly férfiak helyeslést és bmulását is meg tudta nyerni. — A genfi kisasszonyoknak Töpffer ezeket írta:

„A világra nem járok, de a hírek néha hozzám is elhatnak, s azt hallom, hogy az ifju leányok körül rendesen az ostobák forogódnak, s ők szívesen fogadják társalgásokat; azt hallom, hogy az a bárgyú tréfálkozás, az üres cifra mondatoknak az a bősége, csak e férfiak kiváltsága, és e léhaságok annyira izlenek korunk leányainak, hogy ez az egyedüli táplálék, melyet megemésztenek; pedig e leányoknak egy, kettő, három, sőt néha négyféle szépművészeti tehetségök is van; mindenről beszélnek, művészetéről és irodalmáról...”

„Az igaz, hogy mindenről beszélnek; de semmi se érdekli őket, keveset értenek meg; érezní? — ahhoz már nem értenek: ez a neveltetőség gyümölcse szép-művészeti tehetségüket is hozzá számítva.

„A szigorú elveket kivéve, melyek erkölcsöket védik és családi érenyeiket előkészítik, a többi csak fölszin, látszat. Bizonys külső előnyök eléréséért tesznek mindent; olvasnak, hogy mondassák, hogy olvastak; a zenében gyakorolják magukat, hogy a thea-estélyeken tündököljenek, vagy a gyakori tánczot lehetővé tegyék; rajzolnak, festenek, néha meglehetősen, mert ez a divat, az igazi nevelés jellege; hát még miért? mert szép-művészeti tehetség, mert divat, s oly szükséges, mint egy boa, vagy karmaty. Innét vannak azok a hideg, lélek nélküli tehetségek, melyek csak hiúságtól kölönöznek egy kis életszint; a csendes visszavonultságban e tehetségeknek semmi haszna, gyökerei nem hatnak a lélekbe, s a férjhez menetel soha sem élük túl. — S miután a társaságban mindig csak azok maradunk, a minek otthon képeztük magunkat, innét ered az a minden baj és élet nélküli léha, éretlen fecsegés, mely izetlen-sége daczára önhittséggel és pedanteriával van telve; ez a folyamatban levő apró pénz, melyet kiváltképen az ostobákkal szeretnek váltani, mert egyedül ezeknek az erszénye

van hasonló pénzszemmel mindig tele, sőt még az okos emberekkel is, kik a folyamatban levő pénz megszerzésére kényszerítve vannak, ha nem akarnak az ostobák által háttérbe szoríttatni, a mi igen kegyetlen érzés, midőn az ember husz éves és szíve is helyén van.

„... Milyenek leányaink? az ifju emberek után ítélik meg őket, és azon előnyök után, melyekben ezek részesülnek, s melyek elegendők arra, hogy a világban szíves fogadtatásban részesüljenek. Miféle előnyök ezek? kitűnő tehetség, szellem, jellem, jó tulajdonságok, szeretetreméltó alak, művelt, finom modorral összekötve? — Azt állítják, hogy ezek semmit sem számítanak. Vagy talán olyan tulajdonságok, melyek a nők iránt való lovagias érzéket, nemes udvariasság, tiszteletteljes szerelem, gyöngéd, néha túlságba vitt, de a szenvedély által megnevesített áldozatkészségből származtak? — Azt állítják, hogy ezeket a tulajdonságokat már rég nem ismerik nálunk. — Az elsőrolt előnyök hiányával, talán az alak, a kedves vidámság, a szív melegsége, mely környezetét fölélénkíti? — Oh nem! az alak szépsége, ez igen közönséges; a kedves vidámság, élenkség, ez kitörő, lármás — és aztán oly paraszt, oly mindennapi. Tehát mi lehet?

„Mindenekelőtt az állás vagy is az állapotok és címek előnyei vagy bizonyos zártkörű társaság kitüntetései, mesterkelt kitüntetések az igaz, de élesek és határozók... Ezután jó a vagyon, az elébb említett előnyök vetélytársa, mert vagyon által a címek és állás előnyei jutnak. Hát ezek után mi következik? — Semmi, vagy igen kevés. Az izetlen társalgás, a vidámság és kedélyesség nélkül való tréfa, a finomság nélkül való beszélgetés, az erőltetett és természetesség nélkül való csalogás; udvariasság, tisztelet, érzélem kimutatása, de melegség nélkül; nem a világi szokások, hanem a bál szabályainak ismeretei, a táncz számításai; sőt mindezek felett, egy otromba nagy kamasznak az erőltetett, komoly de minden csinosasság nélkül való magatartása; a bon ton az állásban, a hajviseletben; a léha, hű eltompult glacié keztyűs uriaságot majmoló piperőcz; a... hitetmre! úgy van, a nyakkendő! A ki az előszámlált dolgokkal legdúsabban el van látva, az a legkedvesebb gavallér, az ifju királynéknak, kik a tetszés föltételeit ily ostobaságokhoz kötötték, ime ezek választott és kedvelt alatvalói.” (Vége köv.)

Petőfi családias költeményei.

I.

Az utóbbi pár hét alatt a lapok hasábjain ismét megfordult Petőfi neve. Nem ugyan e nagy szellemhez méltó közzelvényekben, melyeket a nagy lapok irodalmi rovatában, vagy társalgásában olvasunk, hanem egy-egy újdonságban, mely szülő házáról, nyakkendőjéről, vagy épen a „No-viny” című tót lap bölcsességéről szól, mely elég boldogtalan a tót nemzet igényeit Petőfi dicsőségé nézve újra meg újra jelentgetni a világ előtt. Így kis-bb jelentőségű dolgok azok is, a mik Petőfi családias költeményeire nézve egy véletlen alkalmából legújabbban megjelentek.

A tót vidék közönyöse bátrán jelentgetheti igényeit, nem küzdünk ellene, mert azt az egész világ elismeri, hogy egy költő egész dicsőségével együtt azé a nemzeté, melyhez öntudatával hozzá forrott, s melynek nyelvén fejlett és nyilatkozott egész szelleme. Egy magyar költő, ha tót eredetű, a magyar nemzet büszkesége, mert az ilyen hódítás csaknem páratlan dicsősége egy nemzetnek. Sokkal fontosabb az, hogy magyar nagy lapjaink Petőfi élettrajzáit oly kevéssé ismerik, hogy (pl. az „Ellenőr” is) azt írják, hogy Petőfit, mikor a piaristáknál tanult, Kollár bérálta, holott Petőfi

lutheranus volt, úgy szintén Kollár is, tehát ha Kollár *conformálta* is Petőfit, de bérálni ugyan senki sem bérálta.

Hosszu időn kárhóztatta a bírálat és unta a közönség, hogy a költők Petőfi vagy utánzóivá szegődve, tulajdonságait egész a neveltségig majmolják. Ez utánzás ma már jó részt megszűnt, a nélkül azonban, hogy a napi költői irodalom színvonalá bármivel is emelkedett volna; de az utánzás megezünte egyszersmind némi visszahattással jár, mert a legifjabb irodalmi világ nemcsak nem utánozza, de nem is méltányolja érdeme szerint Petőfit. Az általános magasztalások egész özönével árasztják ugyan el ma is, midőn születése ötvenedik évében járunk, de csak egy nevéhez méltó társazozikk (hagyján tanulmány) sem jelent meg róla e jubiláris dicsőítések mellett.

A mi családias költeményeit illeti, — mert csak ezekről szólnak az alkalmakkal, — Petőfi a költői igazságnak és őszinteségnek, érzelmi mélységnek és nyilatkozásbeli bájnak soha erősebb és biztosabb jeleit nem adta, mint ezekben. A családias érzés hangja nemcsak egyéni jellemének, hanem költői tanulmányainak is lényeges alkotórésze volt. Irodalmunkban gróf Teleky József az „Atyafiúi barátság oszlopa” című tankölteményében pendítette meg először biztosab kézzel azt a hűrt, mely a családi érzések hangjait zengi, de utána senki sem következett. Csokonai oly sok hűrú lantján ez az érzés nem talált kifejező hangot pedig az igaz magyar családélet egy alakja előtte állott forró szeretett özvegy édes anyjában. Többi költőinktől e részben keveset lehetett volna várni; sem tanulmányait, sem hajlamaik nem vezették őket abban az irányban, hogy az egyszerű mindennapi magyar élet természetes vonásait és hangjait olvaszaák egybe magasabb művészi törekvéseikkel. Ha megemlíti, vagy megemlíti is saját családi viszonyait, a klasszikai forma, hang, szín és zamat annyira idegennek teszi az egészet, hogy benne a nyelven kívül a magyar érzés mit sem ismer magának. Berzsenyi „Bucszása Kemencsaljától”, Vörösmarty epigrammája édes anyja halálára, Erdélyi Jánosnak egy pár elegiaszerű költeménye, a gyermekkorai lakhely és a szülőföld gyöngéd emlékeinek, a hű édesanya és hálás fia közti benső viszonynak s a megholt hitves árva maradt és anyja után halt gyermek és a gyászba borult férj „Családi kép”-ének mind hű és költői rajzai, de ezek még távol sem voltak elegendők arra, hogy a magyar nemzet saját, külön családias hajlamait, a magyar kedélyt az egyik legjellemzőbb és legértékesebb sajátját, az idegen olvasó méltóan visszatükrözve és megtestesítve láthatta volna költészetünkben. Annyi mással együtt ez is Petőfőre várt, s mint a valódi magyar dal, a valódi magyar életképek: egy a magyar család költésze is benne találta meg megteremtő mesterét s utol nem ért dalnokát.

Költészetük fejlődésében is nagyon természetesen és könnyen megérthető ennek oka. — A görög és római klasszikus költőkben a család-élet még nem játszik oly nagy szerepet, mint a keresztényen nemzettek népköltészetében. A nyugateurópai irodalmak mind a népköltészet hatása folytán előállott megújulásoknak köszönhetik, hogy egyéb népi elemekkel együtt a családi viszonyokat is fölélhelte tárgyai közé a nemzeti költő. Az angol irodalomban Burns Róbert „Szombat-este a kunyhóban” című gyönyörű költeménye mintegy felavatta az egyszerű családi életet a költészet méltó tárgyául. — Nálunk Petőfi költeményei tették ezt a szolgálatot, kiben az egyetemes emberi érzések e nemes hangját szintén a népköltészet batorította föl a nyilatkozásra. Előbbi költőink ezt már csak koruk fejlődési viszonyai miatt sem tehették. A nagy klasszikusok példáján lelkesülő költő, kinek műveiben inkább tanulmányai, mint élményei visszhangját találjuk, nem is gondol a szűgy számfedeles falúra, vagy a nádastetűjű szülei hajlékra, mely a nép naiv költőjének csaknem mindene. A népdalok kevesebb szólnak a nagy széles házfáról és messzeterülő nemzetéről, de annál hűbben — hűbben szeretik a hazának azt a kis részét, mely az ő falujok, a nemzetnek azt a kis töredékét, mely az ő földijök. S ezek körén belül is még szűkebb s még szeretet-ebb és drágább az az egy ház, az az egy család, mely épen a dal dallójáé. Ezt az érzést a maga meghamisítatlan őszinteségében, természetes egyszerűségében, mesterkéletlen mindennapiségében csak az a költő dalolta ki minden tartózkodás nélkül, a kiből megvult a genioeak azon ösztönzerű teremtő találékonysága, hogy igazán, mint a Goethe „dalnok”-ja úgy dalolt, mint a madár az ágon.

Petőfi kisebb költeményei (P. S. összes költeményei I. kötet) között már a legelsőben, melyet még nem egészen husz éves korában írt, megzendül az érzelmes és a „Hazában” cím alatt, hazájáról szólva szülőföldét, az alföldet festi. Rög volt — mondja aztán —

Midőn az ősi házunk küszöbén
A búcsú tordelt hangját rebegém;
S a jó anyának áldó végszavát
A szellők régen szertehordozák.

Azóta sokat szenvedt — így végzi a költeményt — de most minden szenvedés emlékezetét mossza szét egy szent öröm könyűje;

„Mert a hol enyhe bölcsőm lágy ölében
Az anyatejnek mézét izleltem:
Vidám napod mosolyog ismét reám,
Hű gyermekedre édes szép hazám!”

E hang vonul át nagy részén szülei szülői költeményeinek, az ifjú rebegő hangjaitól a férfias érzés meggyőződésteljes erejéig szilárdulva. Még a „Téli esték” mesteri rajzát is ez eleveníti meg s az a hang, mely e két sorban megzendül:

„Áldja istenét, kit istene megáldott,
Ádván neki meleg hajlékot s családot!”

ez a hang még a gyermekkorban otthon megfogant érzés nyilatkozása. Mert mint a skót Burns Róbert már említett költeményében apja háza táját énekel meg: úgy az ő példáját követő két nagy magyar költő is, Petőfi a „Téli esték”-ben, Arany János a „Családi kör”-ben, minden valószínűség szerint a szülei hajlék, a gyermekkor otthon emlékeit színezték ki mesteri ecsetekkel. A „Téli esték” társával pipázgató öreg gazdája és a vendégkínálgatásban kifogyhatatlan gazdasszonya, ki „kötelességtől anyai jólmegtanult”, alkalmasint a jó öreg kormárosnak és nejeinek még akkor alakja, mikor „háza, kertje, földje, pénze, mindene volt; alig tudta számát ökrének, lovának.”

De van Petőfi családias költészetének egy sajátos vonása, melyet már csak azért is ki kell emelnünk, mert utánaölnak egész raján békélyként rajta van. Petőfi legtöbbszor más hangulattal szól apjáról, mint anyjáról. Míg anyját mindenkor egyenes, mély és őszinte tisztelettel, gyermeki hála- és kegyelettel említi (I. „Távolból” Ö. k. I. 165. l. „Füstbe ment terv” u. o. 242. l. „István öcsémhez” u. o. 276. l.), addig apjáról többnyire, bár nem szeretet nélkül, de mégis némi humoros enyveléssel szól („Egy estém otthon” Ö. k. I. 243. l.) azonban ez az erkölcsi érzet nem sérti, a jó izlést át nem bírja, művészi szempontból pedig már csak a szülők alakjának el- lentőse volta miatt is igen helyes költői tapintat volt. Hanem az utazó had erre nem gondolva, egyszerre minden költő apja és anyja Petőfi szülei mintájára alakult: az apa bohó jámbor öreg, kinek csak furcsaságai, az anya anyagi jóságú őrszellem, kinek csak erényei vannak a megénekeltére. Nem jutott eszükbe s nem érték fel ököllé a boldogtalan utazók, hogy Petőfi ebben nem a szeszély, nem a tetszeni vágyás, hanem élete körülményei irányozták. Apja félig-meddig mint áldozó zsarnok, anyja pedig, vele szemben, mint pártfogó, védő, kényeztető szerepelt a e fölfogástól nem tudott az ifjú költő szabadulni. De későbbi verseiben már ez a hang mindig ritkul s csak a „Földszedtem átorfám” kezdetű és címűben (Ujabb költ. I. 236. l.) nyilatkozik meg egyszer erősebben, mikor a szomszédok a Sándor fiut ócsároló szavaira „szegény jó anyjával fölfordul a világ, s ráborul fejével az ágy szélére s ottan elveszett fiáért sirt sziveszadkadtan”; míg „édes apja csak egy-két könyvet hullatott, de aztán annál többször káromkodott. Kiszíráta mint a szűcs a remekbúndát” stb. Már a „Karácsonkor” (Ö. k. II. 362. l.) csak az emléklődőszágit fésű, midőn ez ünnep sokszor vigan virradt rá apja, anyja és testvére között.

„Oh a ki együtt látta e családot,
Nem mindennapi boldogságot látott!
Mi boldogok valánk, mert jók valánk.

„Embert szeretünk és istent imádtunk;
Akármikor jött a szegény, mi nálunk
Vigasztalást és kenyeret kapott.”

Hanem élezenyiedek, de neki a szegénység

nem fájna — ugymond — ha a vész szét nem szórta volna a család tagjait. S e gondolatra fölsohajt s az emlékezetnek e legtermészetesebb, de oly megkapó képe áll előtte:

„Lelkem, szülőim, édes jó testvérem,
Ha én azt a kort utolag megérem,
Hol mind a négyünk egy asztalhoz ül!”

Ha még ezek után a „Szüleimhez” (Ö. k. I. 359. l.) címűt nézem, melyben elmondja, hogy csak ő gazdagodik meg, mit mindent nem vesz apjának, anyjának, Pista öccsének; ha megemlítem, hogy mily gyöngéden vigasztalja anyját a „Fekete kenyér” (Ö. k. II. 85. l.) miatt, mert hiszen itthon jobb a fekete is, mint másutt a fehér, s az „Anyám tyukjában” (U. k. II. 201. l.) mily gyermeki fiatal kedélyvel beszélget a tyukanyóval, s mint feddi Morzsa kutyát, hogy kedvet ne kapjon a tyukhúsról, mert anyja egyetlen jószág: akkor már csak a „Szüleim halálára” (U. k. II. 256. l.) marad befozódni, mely méltóan zárja be mind Petőfi újabb költeményeit, mind szüleihez írt összes műveit.

Petőfi költeményeinek egyik meglepő vonása az a látnoki merészség és biztosság, melylyel jövő dicsőségéről, majd később közeli haláláról szól. Sokszor gondoltam, hogy ha e halálra vonatkozó jóslatai be nem teljesülnek, alkalmasint elérhetet volna azt a vágyát, melylyel a „Falun” (Ö. k. II. 102. l.) című vers végződik. Családias hangulata, csendes merengő kedélye nagyon tudta volna élvezni azt a boldogságot, mely ott van festve. A falusi élet élénk rajza után már-már feleli Pestet,

Stanley afrikai utazásából: Sycamore-fa.

s jobb is lenne ott falun elfeledve élni, hogy csak szülője és szántóföldje lenne, termők piros bort s fehér kenyeret.”

„S midőn szőlőből s szántóföldemről
Házambor térek este: hozza be
Majd a piros bort s fehér kenyeret
Piros menyecskének fehér keze.

S ha a késő halálnak ujjai
A férj és nő szemét majd befogák:
Tegyek egy sirba a két aggyagtányt
Nem tetetésből síró unokák.”

Hiában tetszett magának a „vadvirág” szerepében, hiában tört egekbe képeztelte, mely nem a por magzatja, hiában akarta féktelen kórkókat nem ismerő szenvedélyeitörökkel előtérbe állítani: a legmagasabb művészi tökélyt csaknem mindig ott érte el, a hol szélebb, de nemesebb, enyhébb, de mélyebb, zajtalanabb, de bensőbb érzelmei szólalnak meg. Egyébként mindkét fajta művei között vannak magas becsűek s közöttük legfőkébb is csak fokozati különbség lehet.

Házassága után nehezebb és később kis házhoz írt költeményei újabb reflexiókra nyujtanak alkalmat, melyekről szintén szólnunk kell.

Dömötör János.

Egyveleg.

„(Kossuth mint fűvész.) Kossuth, kinek csak legutóbb közöltük egyik levelét, melyet Szontágh Miklóshoz intézett, újabban igen becses herbariummal lepte meg Sz. M. urat, mely alakilag

tökéletes facsimiléje turini gyűjteményének a kizárólag a piemonti Flóra képviselőit tartalmazza. Legtöbbnyire alpesi növény, mind olyan, mely Hazánszky névjegyzékében elő nem fordul. A gyűjtemény nagyon csinosan van kiállítva s Kossuth saját kezével írott meghatározással s alkalmi jegyzetekkel ellátva. Ez utóbbiak a küldemény becsét nagy mérvben fokozzák. Egyes példányoknál oly bőveket, hogy egész cikket képeznek. Ez elmés kommentárban a polemiák sem hiányoznak, s kijutott belőle egy Lindley-, Moench-, Mielich-, Gouanok, mint Hazánszky-, s Dószeghi-nek A. „Természet” című szaklapunk annak bizonyosságát, mily exact pontossággal viszi Kossuth többek közt a nomenclaturát, közli Kossuth egyik ily jegyzését: — „Saxifraga florulenta Moretti + viratos kötör. (Ordo: Saxifragaceae: DC., rend. kötör-félék) Val Scura Alp. maritimi. inter Vinadio et Valdieri, — mense Julio — Ritka növény. A nomenclatorok még az ismeretlenség jelével (—) jelölik. A tengerparti havasokon kívül még senki sem találta. Ott is hozzáférhetlen függőleges sziklafalakon lakik, mintha mondaná: „Ember! ez az én kizárólagos birodalmam, itt ment vagyonok kandságodtól.” De hiába mondja, mint hiába mondja a havasok nemtője a zergevadásnak; „Lass in Frieden meine Herde.” A tudvány, mely módot talált, szétfosztani a nap-sugárt, benézni a hold gyomrába 7 kilométernyi mélységig, meganalizálni a nap és csillagok alkotó elemét, myriad napokká decompónálni a nebulák csillámkodását s kikutatni a föld gyomrában a szer- ves élet chronológiáját az Eozoon Canadensisig — a sziklafalon is lemászik egy kötele. Hanem megboszulja magát a viratos kötör az által, hogy nem engedni alakját megtartani a herbariumban. Az a kiálló kup nem gyökér, hanem a viratokrét, mely a tányér alakú növény középből kitornyosodik, „vultum ad sydera tollens.” Minő különösen gondoskodott a természet, hogy célját ki ne játszassanak! Ezt a növényt hozzáférhetlen sziklafalakra ültette, s adott neki alakot, mely daczól a fentartás mesterségével. Azt akarta, hogy a Cactus grandiflora leírhatlan szépségű virága (mely olyan, mint a szépség ideáljának megtestesült lehellete a mocsoktalan ártatlanság mezében) csak egy éjen gyönyörködtesse a szemlélőt, s adott neki oly alakot, hogy lehetetlen fentartani. Mit mindent nem kísérlettem meg vele! nem sikerült.” — Ez különben egyike a legkisebb jegyzeteknek. Különösen érdekesek azok, melyekben a növények földrajzi elterjedése van leírva — Kossuth, mondja a „Term.”, oly otthonos már a botanikában, mintha évtizedek óta kultiválná s nomenclaturai a szabotosságban ritkítja párját.

„(Halak párbaja.) A vizlók érdekes párbajáról olvasunk a francia lapokból, melynél az egyik fél egy hatalmas és legalább is 150 esztendő ponty, a másik egy óriás csuka volt. A tusa Vineal folyóban folyt le, s hosszú és elkeseredett volt. A ponty magas ugrásokkal tett a víz fölött s minden összecsapásnál néhány pikkelyt szakított le ellenfeléről, mely hatalmas farkasapásokkal felelt. Végül a vén ponty fején találva kettőt-hármat csapott farkával a vizen s élettelenül hirtára fordult. Mire a csuka jó étvágygyal hozzá látott ellenfele hullájához, mig egy ócsk, ki a partról a párbajnak szemtanója volt, lelőtte a lakmározott s azt a pontyotyal együtt kihálászván, ez utóbbitan a berezegető egy híres régi lakójára ismer, mely 7 évvel ezelőtt megmagyarázhatlan módon tűnt föl a tóból. E ponty történeti állat; neve Gabriella. Még XV. Lajos alatt született Versaillesban.

„(A népszámlálás eredménye Franciaországban.) Franciaországban mult december hó 31-én általános népszámlálás hajtatott végre, melynek eredménye szerint Franciaországnak 35,989 községében lakik 36,102,921 ember. Harmincezerrel több lakosa 42 városnak van, százezerrel több pedig kilencnek, melyek következők: Páris 1,851,792 lakossal (1866-ban volt 1,845,274 lakosa), Lyon 323,417, Marseille 312,864, Bordeaux 194,055, Lille 158,117, Toulouse 124,852, Nantes 118,517, Saint-Etienne 110,814, Rouen 102,470 lakossal. Megemlítjük még, hogy Havrenak 86,825, Nizzának 52,877, Versaillesnek 61,686 lakosa van.

Melléklet a Vasárnapi Ujság 8-ik számához 1873. febr. 23.

T A R H A Z.

Irodalom és művészet.

— (A „Magyar Nyelvőr” II. füzeté) is megjelent ez évre s érdekes közleményei mindenestire megérdemlik az olvasó és író közönség figyelmét. Tartalmából kiemeljük Volf cikkeit: „Hol jogosultak az idegen szavak?” Szarvas Gáborét a szorgalmas nyelvbúvárát és szerkesztőt, melynek címe „Magyarosan” s Gyergyai Ferenc egy nyelvteni állításai ellen polemizál; Szilády Aron két közleményét a „Szókó év”-ről és a „Mese-évről”, Géresi Kálmántól egy magyar régi orvosi rendelmény helyes olvasását és egyes szavai meg- fejtesét, Komáromy Lajostól „Matkó István magyarságát”-t, mely régi velős magyar mondásait és tömeges kifejezéseit sorolja föl. — Egyéb apró közlemények és népnyelvi adatok mellett e füzetben az új „Budapesti Szemle” és a „Vasár- napi Ujság” magyarsága is meg van bírálva; amazt bírálta Volf György, emezt Steiner Zeigmond. A mi az előbbi illeti, meg kell vallani, hogy Volf könnyen elbálik vele s egyes cse- kélységek (s nagy részt nem hibák) felsoro- lása után kimondja, hogy a Szemle nyelve sem jobb, mint lapjainak vagy folyóiratainak. A „Nyelvőr” úgy látszik mit sem ad a nyelv- aesthetikai szépségére, ezért csak a helyesség- ről szólunk. A „Nyelvőr” nem akarja elis- merni, hogy némely rosz képzésű szavak már ki nem irthatók nyelvünk- ből, pedig a szóbrász, szóbrász, festész, költész, módor, lópor, tö- kélyes, rejtélyes, előny, élc, beszély stb. kiirtása után megint oda jutunk, hogy egy másik nyelv- ujtást kezdünk, melyről nem tudjuk, sikerül-e csak annyira is, mint az első. A „V. U.” iránt Steiner Zs. kegyesebb; elismeri hogy „egyike jobb nyelvű folyóiratainknak” s idéz is belőle egynehány népies példabeszéd és közmondás izü kifejezést. Steiner Zs. a felhozott (nem számos) példák között ilyeneket is megemlíti, mint: kétely, atyjai nagybátyja („apud nagybátyja” hát miért nem atyul nagybátyja?) tudomásomra, le a melybe („melységbe” ugymond) stb. Mind a „Szemle”, mind a „V. U.” örülhetne, ha kénytelen nem volna a „Nyelvőr”-ben felsorolt hibáknál nagyobbakat is javítatlanul hagyni; de bizony minden kéziratos nem lehet teljesen újra fogal- mazni, tehát hiba mindenütt marad: még a „Nyelvőrben” is. Így pl. nagy hiba, hogy Volf Gy. Arany Lászlót az egy szó használatáért megrója olyan helyen, a hol az nemcsak nem hiba, hanem épen szükséges; épen ilyen hiba az, hogy Steiner Zs. nem tudja, hogy a viznek van melye, nemcsak melysége, tehát nemcsak „le a melybe” jó, hanem jók ezek is: fel a magasba, el a távolba stb. Azt sem tudja, mi különbség van a part szele és a part között. Ezek tehát nem hibák, de a többi felhozot- taknál is könnyű még a Nyelvőr cikkeiből is na- gyobb hibákat mutatni ki, hagyján a hírlapokból. Így pl. csak a mostani füzetében is ott van a „Nyelvőrben” a „hasznavehellen” szó, holott ezt a „Nyelvőr” hasznavehellennek szereti. Magának a szerkesztőnek (pedig szinte szokatlanul gondosan írt) cikkében is van egy pár olyan hiba, mely vagy értelmileg nem szabatos, vagy szóhelyezé- sileg nem helyes, vagy olyan inversio, a mit a költök- nél rendszeresen tölde a Nyelvőr. Pl. „az ilyen czáfolat ügyén nem sokat lendít” e helyett: „az ilyen czáfolat nem sokat lendít” vagy e helyett: „ügyn az ilyen czáfolat nem sokat lendít”, vagy e helyett: „ügyn az ilyen czáfolat nem sokat lendít”, mert a czáfolat és ügye csak semmi vonzatban nem állnak egymással. „Nem korrekt az eljárása tehát” e helyett: „Tehát nem korrekt az eljárása”, vagy: „Nem korrekt tehát az eljárása”, stb. Ezek kis hibák, de a korábbi füze- tek- ből v. lóságos h jmeresztőseket idézhetünk akármikor. A mi pedig a példabeszédek és köz- mondások képes és fordultatos nyelvével illeti, az jó a maga helyén, de mint a „Nyelvőr” irónál is látjuk, kolletnél többször használna, izetlen. Te- hát így kénytelen kelleiten iruunk koll hébehába egy vagy más apró-cseprő szót, vagy szófűt, a miért manap az ember fájt már egy helybe ha- gy- ják, hogy „nyelvőrbe” takarva viszik haza. Aztán hogy még kellenek-e nekünk az újított szavak? De kellenek ám mindig, mikor csak szükségese- k, a kinek nem kellenek, hogy meri az olyan a fogal- lom, jellem, művelt, jogosult s mit én tudom mi

minden új szavakat használni? — Ajánljuk a hasznos, sőt szükséges „Nyelvőr”-nek, hogy tűzze ki pontosan a határokat, meddig halad a helye- len képzésű szók tördözésében, mert mindent körül- írással mondani, a mit most röviden ki tudunk fejteni, mégis csak nagy áldozat volna a „Nyelv- ör” szavára, s aztán fordítson több gondot a szó- helyezés, szóárnyalatok használata és a szóvonzat szabályaira. Ezek teszik tönkre a nyelvet (s ezek egy részében a „Nyelvőr” maga is munkálkodik), nem pedig az egyes szók.

— (A „Pesti Napló” irodalmi rovatá) kimondta a Petőfi contra Tóth Kálmán ügyben végleges ítéletét a mult csütörtöki (február 20.) esti lapjá- ban s ez abban áll, hogy Tóth Kálmán azért mégis — (bár kevesb szárnnyalással, kevesb röpkedéssel, de), ártérzetbe, megüledettebb me- legséggel énekel a családi viszonyokról. S ezt újra fejtegeti a „P. N.” új cikke, s többek közt azt is mondja, hogy T. K. családi költészete „in- tensívebb”, s ismét másutt azt állítja, hogy: „azért, mert T. K.-ban nagyrészt több ártérzetet (— tehát nem gondolatméllyiséget csak kedélyt — ma- gyarázza maga a bíráló) talált: még azért nem lett tagadható Petőfi nagyságának. — A mi végső válaszuk az, hogy ezt ismét még rosszabbnak tartjuk a „P. N.” bírálójára nézve, mint előbbi állításait. A ki T. K. családi költeményeiben több „kedélyi mélység”-et, intensitást talál mint Petőfiéban: az vagy nem érti a szavakat, vagy semmi érzése nincs a kérdéses dolog iránt. — Nem furcsa-e az is, hogy még ugyan azon a lapon így szól: „Követéseink színvonalán újabban emelke- dett” s mintegy czélozva kimondja, hogy az ő nézete Petőfi „egyéniségének tisztán körvonalo- zása.” Boldogok, a kik nem látnak, mégis hisznek.

— (A nemzeti színház Molière emlékének) szin- tén szentelt egy szerény ünnepet halálának két- századik évfordulatán napján, e hó 17-dikén. Fran- cziországnak, sőt a világnak e legnagyobb vig- játékírója meg is érdemelte, hogy mi is megem- lékezzünk róla. — Színházunk a költő egyik remekét a „Tudós nők”-et vette elő, mely Arany László jó fordításában a közönségnek egyik ked- vence darabja. Az előadás után, melynek végével a főbb szereplőket megtapsolták, Paulay Ede lépett elő s elszavalta Szilágyi Edeinek az alkalomra írt „Utóbeszéd”-ét. Ekközben felgördült a hátsó függöny, s bengáli világításnál egy igen szép csoportot tárult elénkbe, középtű Molière alak- jával, kinek feje földe muza tart babérokörzöt, s köröskörül a költő műveiből, a „Fővényből”, „Tartufféból”, „Képzelt betegből”, „George Dan- dinből”, „A férjek iskolájából”, „Misantropból” stb. vett nevezetesebb alakok jellemző, művészi elhelyezéssel. Reméljük, hogy akkor, mikor Fran- cziországnak tartják a nagy ünnepét, mi is meg fogunk e nagy szellemről ismét emlékezni a Sha- kespeare háromszázados ünnepéhez hasonlóan.

„(Erdel Ferenc.)” koszorús dalműszerzőnk benyújtá legújabb művét, a „Brankovics György” című öt felvonásos operát a nemzeti színházhoz. Műbarátok, — köztük Liszt Ferenc — a kik- nek alkalmuk volt a partitúrát látni, elragadtatva szólnak a dalmű egyes részleteiről. Az esküjele- netet, valamint a megvakított fuk visszahozatá- lát mind az érzelmes viharos kifejezése, mind a mesteri hangszerele miatt megkapónak mondják. — Sz. J. (Hírlapirodalmunk 1873-ban.) A „V. U.” jelen évi számaiban között kimutatásnak a következőkkel egészíthetjük ki:

207. Bányász- és Erdész-Ifjúsági Lapja. (Selmecz.) Szerkesztők: Kail Béla és Tóth József; kiadó a m. k. bányász- és erdész-akadémia ifjúsági általános társulata. Megjelen minden hó 1-én és 15-én. Ára 6 frt. (Keletkezett jan. 1-én.)

208. Vértesszék. (Székes-Féjervár.) Ismeretterjesztő hetilap. Laptulajdonos Modrovich Ignác. Szerk. Horváth Imre; kiadó Szammer Imre. Megjelen minden csütörtökön borítékkal 4-drt félíven. Ára 5 forint. (Keletkezett febr. 2-án.)

209. Somogy-megyei Tanügyi Lap. (Kaposvár.) A megyei iskolatitkos és tanító-egylet közlönye. Kiadó Jancsics Gyula; szerk. Kovács Sebestény Gyula; főmunkatárs Tobak Benő. Megjelenik minden hó 1. 10. és 20-án 4-drt egy íven. Ára 3 frt. (Keletkezett 1872. okt. 20-án.)

210. A Szabadújság. Politikai és társadalmi lap. Tulajd. kiadó és szerk. Szini Károly. Megjelen minden 16 napon 4-drt félíven. Ára 4 frt. (Keletkezett febr. 16-án.)

211. Kislátó-Szólók. (Szolnok.) Társadalmi, kereske- delmi és ismeretterjesztő hetilap. Szerk. és kiadó Novák Géza. Megjelen hetenként 4-drt félíven. Ára 6 frt. Kelet- kezett febr. 9-én.)

Megszűnt lapok:

1. Hargita. (M.-Vasárhely.) Megszűnt febr. elején.
2. Udvarhely. (Sz.-Udvarhely.) Megszűnt febr. 16-án a 14-dik számmal.
3. Lempdes. Megszűnt jan. 25-én a 2-dik számmal.
4. Világkidalitási Közlöny. Megszűnt jan. 25-én a 16-dik számmal.

Közzétételek, egyletek.

„(Magyar tud. akadémiá.) A III-ik osztály- nak hetfői ülésében szorosban szaktudományi érte- kezők voltak napirenden. Első volt Jurányi Lajos előadása „A salvinia natans természetéről”, melylyel e jeles botanikus rendes tagi székét elfoglalta. Azután Kruspér István r. tag értekezett a compa- ratorokról, vagyis azon rendkívüli finom szerke- zetű tudományos készülétekről, melyekkel a me- ter-étalonok összehasonlíthatnak, melyeknek nagy- ságát és más méter mintákhoz való arányát a millimeter ezredrészig terjedő pontossággal kell meghatározni. Ez a kis mérték mikronnak nevezetik és legalább ötvenszer kisebb, mint a mely tárgyat szabad szemmel még látni lehet. — Az akadémia idei közlése, mely májusban lesz, többi közt Toldy Ferenc a magyarországi nyomdászat történetéről fog felolvasást tartani, Zi- chy Antal pedig emlékbeszédet mond Fáy András fölött.

„(A magyar földrajzi társulat) f. hó 16-án az akadémia-épület kis termében tartotta első havi ülését. Hunfalvy János, a társulat elnöke, föl- olvasásában a földrajzi tudomány és tanítás jelen állását ismerteté s igen érdekes párhuzamot vont Humboldt Sándor, a természettani földleírás és Ritter, a politikai és néprajzi földleírás tulajdon- képeni megalapítói közt. Utána Sáni Lajos Li- vingstoneről és földfedezőről Stanleyről tartott érdekesen összeállított előadást.

„(A természettudományi társulat) f. hó 19-ki szakülése azzal nyílt meg, hogy Balogh Kálmán másodolnók előadja, hogy a társulat minden hó harmadik szerdáján tartandó ülésén tudományos előadások fognak tartatni, nem népszerű modor- ban, hanem a szaktudósok igényéhez képest tu- dományos nyelven. Ezután Wartha Vincez mű- egyetemi tanár a „gázok fajmelegéről” érte- kezett, Lengyel Béla, Saily Kálmán tartottak még szakértekezőeket.

Egyház és iskola.

„(Nagy tanügyi gyűlés) lesz márcz. elsején Debreczenben; részt vesznek ebben az egyházke- rület eszereiben kívül a segédgondnokok is. Ott lesznek: gr. Dégenfeld Imre főgondnok, Tisza Kálmán, Móricz Pál, gr. Lónyay Menyhért, stb. E gyűlésnek különösebb fontosságot kölcsönöz Tisza Kálmán és Lónyay jelenléte, ezek ugyanis más-más egyház kerületben főgondnokok, s így összesen három főgondnok lesz jelen. Szőnyegre kerül a jogakadémia kérdése.

Közlekedés

„A budai gőssiklon.” a menetdíjt főlemlé- tek, még pedig az első hely díját 6-ról 10 kraj- czárra, a második helyét pedig 4-ről 6 kraj- czárra. A budai tanács helybenhagyta az áramelést.

„(A dunai gőshajózási társaság) magyaror- szági üzletigazgatójává Medgyaszay István urat, eddigi hajófelügyelőt, hajófelügyelővé eddigi ad- latását Ungermann urat, ügynökségi felügyelővé Rizzi urat nevezte ki.

„(Táviradi bélyegjegyek.) Újabb időben is- méltelen fölmerült azon eszme, nem lehetne-e a távsürgőnyzési kezelést lényegesen könnyíteni az által, ha itt is a levéljegyekhez hasonló bélyegje- gek használatára lépne életbe. Az osztrák és ma- gyar kereskedelmi miniszteriumok most már va- lasztani kívánják e tervet s az új bélyegjegyek mintái már készülnek a budai állományokban. Ez újítást főleg akkor lehetne grómmal időv- zólni, ha egyúttal az egész monarchiára nézve egy és egyenes sürgőnyzési díj állapítatnék meg, pl. 50 kbrán 20 szóból álló egyszerű sürgőnyzőre nézve, s ez bizonyára csak fokozná a forgalmat, a mint a levélpostánál az egyezés, olesó viteldj a bevételeknek is inkább szaporodását eredményezte.

„(Új táviradi állomások.) A fénys-litkei vasu- ti táviradi-állomás a magyar észak-keleti vasu- ti

HETI-NAPTÁR											
Hónapi-és hetinap	Katholikus és protestans naptár	Görög-orosz naptár	Izraeliták naptára	N a p			H o l d				
				hossza	kél	nyug.	hossza	kél	nyug.		
Február				Febr. (6)							
23 Vasár	E Farsangvas.	E Ötönödvs	11 Hushagyó	26 Jónás	f.	p.	ó. p.	f.	p.	ó. p.	
24 Hétfő	Mátyás	Mátyás	12 Vajash. k.	27	334 57	6 54	5 35	275 49	4 43	este	
25 Kedd	Hushagyó kedd	Gotthárd	13 Martinián	28	335 57	6 52	5 38	290 16	5 44	1 42	
26 Szerd	Hajnázó	† Sándor püsp.	14 Auxentius	29 Antonich	336 57	6 51	5 36	300 12	6 24	3 6	
27 Csüt.	Leánder	Sándor	15 Onesimus	30 Rosched	337 58	6 49	5 40	320 24	6 58	4 34	
28 Pént.	József 5 sz. sebo	Román	16 Pamphilus	31 Adar R.	338 58	6 47	5 41	335 41	7 26	6 8	
29 Szom.	Albin pk.	Albin	17 Elek	2 S. Trum.	339 58	6 46	5 42	352 37	7 42	7 33	
Hold változai.				28. Trum.							
● Ujhold 27. 4 óra 38. 4 perczok reggel.				340 58							
				6 43 5 52 regg. este							